

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

“SAN’ATSHUNOSLIK” FAKULTETI

"TASVIRIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI" KAFEDRASI

RANGTASVIR

fanidan

O`QUV – USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi: 100000 - gumanitar
Ta'lim sohasi: 110000 - Pedagogika
Bakalavriat yo`nalishi: 5110800 - Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi

Guliston – 2021

Fanning ishchi o'quv dasturi "San'atshunoslik" fakulteti Ilmiy-uslubiy Kengashining 2021-yil "___" _____dagi ___-sonli majlisida tasdiqlandi.

Tuzuvchi: **N.Jumaboyev** – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar: **O.Inoyatov** – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedra mudiri

R.Xayrov – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

B.Usmonov – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

A.Berikbayev – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

MUNDARIJA

“Rangtasvir” fani bo’yicha namunaviy fan dastur	4
“Rangtasvir” fani bo’yicha ishchi fan dastur	14
Amaliy mashg’uloti mavzulari bo’yicha ishlanmalar	26
Mustaqil ta’lim mashg’ulotlari	127
Glossariy	128
Test savollari	132
Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati	134
Internet resurslari	134
Ilovalar	135

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

Ro'yhatga olindi: BD-5110800-2.05
2019 - yil "17" 08

RANGTASVIR

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar
Ta'lim sohasi: 110000 - Pedagogika
Ta'lim yo'nalishi: 5110800 – Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi

Toshkent – 2019

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2019-yil " 4 " 10 dagi 899 -sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2019-yil " 17 " 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi va turdosh oliy ta'lim muassasalari bilan kelishildi.

Tuzuvchilar:

R.Sh.Xalilov - «Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi» kafedrasida dotsenti

S.Maxkamova - «Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi» kafedrasida katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:

Z.R.Bobomuratov – TAQL, «Tasviriy san'at» kafedrasida dotsenti.

Xakimov U.B. – Respublika ixtisoslashtirilgan rassomlik maktabi direktori

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti O'quv - uslubiy Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2019-yil " 29 " 06 dagi 11-sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Rangtasvir – qalamtasvir, amaliy san'at kabi tasviriy san'at fanlariga; asosiy zamin bo'lib xizmat qilib, bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib- kuzatib to'g'ri tasvirlash, muhitni undagi ranglarni idrok etish, qo'l, ong va sezgilarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Ushbu dastur pedagogika oliy o'quv yurtlari, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi bakalavriat ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda tasviriy san'atning asosi bo'lgan rangtasvirning kelib chiqish tarixi va rivojlanishi, tasviriy san'at qonun-qoidalari, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini pedagogik jarayonga puxta tayyorlashda rangtasvirning ahamiyati haqida so'z boradi. 5110800-tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi mutaxassisi mazkur fanni puxta o'rganishi dolzarb hisoblanadi

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad - rangtasvir -barcha tasviriy san'at turlarining; asoslaridan biri sifatida kelajakda tasviriy san'at o'qituvchisini rangtasvir fani nazariyasi va amaliy ko'nikmalari bilan qurollantirish, ijodiy qobiliyatini o'stirish, tasviriy san'atga mos bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, hamda pedagogik faoliyatga puxta tayyorlashdan iboratdir.

Fanni o'qitishning vazifasi - bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini badiiy jihatdan tarbiyalash, ularning badiiy didlarini yuksaltirish, tasviriy san'at asarlari bilan chuqur tanishtirish, ularni nafosat borasidagi fikr va mulohazalarini yuksaltirish, tasviriy san'at asarlarini ko'rish va tushunish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat. Shuningdek, talabalarga, bo'lajak rassom-pedagoglarga ko'rib-kuzatib, tahlil qilib to'g'ri tasvirlash, atrof-muhitni, borliqni idrok etish, rang sezish, rangtasvir asarlarini yaratish malakalarini shakllantirishdan iboratdir. Realistik rangtasvir ishlash san'ati borliqni haqqoniy obrazlarda ifoda etish mahoratini rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

Fan bo'yicha talabalarining bilimiga, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. **Bakalavr:**

- rangtasvirning tasviriy san'atda tutgan o'rni;
- rangtasvir mashg'ulotlarini o'tishda tasviriy san'at asoslari, kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruktsiya, masshtab, nisbatlar, materiallar xususiyatlari, rang-tus, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanish to'g'risida **bilimga;**

- rangtasvir darslarini rejalashtirish: natyurmort, portret, odamning turli holatlaridan postanovkalar tashkil etish, uni rangda tasvirlash texnologiyalari, uslublari, talabalarga rangtasvir mashg'ulotlarini tashkil etish, san'at asarlarini kompozitsion, rang va mazmun jihatdan tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va

boshlovchi o'quvchilar bilan individual darslar olib borish, ular ijodiy ishlarini baholay olish *ko'nikmalariga*;

- tasviriy san'at tarixi va nazariyasi, rangshunoslik, kompozitsiya qonuniyatlari va plastik anatomiya, portret xarakteristikasi va psixologik echim, o'quv va akademik rangtasvir ishlash metodlari va metodologik asoslari, rangtasvir ishlash texnologiyasi, oddiy narsalarni bitta rang bilan grizaylda ishlashdan murakkab ko'rinishlarni butun ranglar ko'lamida tasvirlay olish, rangtasvir kompozitsiyasi, tasviriy san'at asarlarini yaratishda rangtasvirning ahamiyati haqida shaxsiy fikrga ega bo'lish, turli tasvirlash vositalarida kompozitsiyalar tuzish *malakalariga ega bo'lishi kerak*.

III.Asosiy qism. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni:

1-MODUL. NATYURMORT

1-mavzu. Rangtasvir haqida tushuncha. Realistik rangtasvirning maqsad va vazifalari. Xolis fonda 2-3 geometrik jismlardan tuzilgan sodda natyurmort ishlash (Grizaylda).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

2-mavzu: Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish (Akvarel)

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

3-mavzu: Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

4-mavzu: Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

5-mavzu: Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

2-MODUL. DEKORATIV NATYURMORT ISHLASH

6-mavzu: Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

7-mavzu: Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. (Akvarel)

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

8-mavzu: Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

9-mavzu: Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

3-MODUL. MAVZULI NATYURMORT ISHLASH

10-mavzu: Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

11-mavzu: Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

12-mavzu: Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

13-mavzu: Interer ko'rinishini tasvirlash

Intererni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

14-mavzu: Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

4-MODUL. MURAKKAB BO'LGAN MAVZULI NATYURMORT ISHLASH

15-mavzu: Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

16-mavzu: Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash.

Grizayl texnikasi. Axromatik va xromatik ranglarni o'rganish. Mato yoki kartonga moybo'yoqda ishlash texnikasini o'rganish. Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

17-mavzu: Iliq tushlanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash. (moybo'yoq).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

18-mavzu: Sovuq tushlanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash.

Asosiy va qo'shimcha ranglar haqida tushunchaga ega bo'lish. Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

19-mavzu: Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

5-MODUL. PORTRET

1-MAB3Y: To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl).

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash. Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

2-MAB3Y: Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

3-MAB3Y: Aniq anatoinik tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

4-MAB3Y: Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

5-MAB3Y: Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar maxsus dastgohli uskunalar bilan jihozlangan o'quv ustaxonalarida har bir akademik guruh kichik guruhlarga bo'lingan holda o'tiladi. Mashg'ulotlar davomida "master klass"lar o'tkaziladi.

IV . Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ta'limni tayyorlashda muayan fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda quyidagi manbaalardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o‘quv qo‘llanmalar;
- ma’ruza matnlari;
- elektron darsliklar;
- ta’limiy testlar;
- tarqatma materiallar;
- fanga oid boshqotirmalar;

V. Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan xolda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o‘quv qo‘llanmalar bo‘yicha fan boblari va mavzularini o‘rganish;
- tarqatma materiallar bo‘yicha ma’ruzalar qismini o‘rganish;
- maxsus adabiyotlar bo‘yicha fanlar bo‘limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- Talabaning o‘quv-ilmiy-tadqiqod ishlarini bajarish bilan bog‘liq bo‘lgan fanlar bo‘limlari va mavzularini chuqur o‘rganish;
- Faol va muammoli o‘qitish uslubidan foydalanadigan o‘quv mashg‘ulotlari;
- Masofaviy (distantion) ta’lim

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Bir necha uy–ro‘zg‘or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort ishlash. (Grizayl)
2. Oq fonda oq buyumlardan tashkil topgan natyurmort ishlash.
3. Sovuq fonda natrmort kompozitsiyasini ishlash
4. Issiq tusli buyumlardan tashkil topgan natyurmort kompozitsiyasini ishlash
5. Murakkab bo‘lmagan mavzuli natyurmort ishlash
6. Kontrast jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
7. Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini ranglavalari ishlash
8. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortni guashda ishlash
9. Mavzuli dekorativ natyurmort ishlash
10. Gipsli rozetka ishtirokida murakkab bo‘lmagan natyurmort ishlash
11. Yorug‘likka qarshi qo‘yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash
12. Intererda qo‘yilgan natyurmort ishlash
13. Milliy so‘zana fonida mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash
14. Dekorativ natrmort kompozitsiyasini ishlash
15. Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash
16. Murakkab bo‘lmagan natyurmort kompozitsiyasini moybo‘yoqda ishlash. (Grizayl)
17. Iliq tusga ega bo‘lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni moybo‘yoqda cheklangan ranglarda ishlash

18. Ranglari bir-biriga yaqin bo‘lgan buyumlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
19. “Rassom ustaxonasida” nomli mavzuli kompozitsiya ishlash
20. Qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl).
21. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash.
22. Xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.
23. Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo‘li bilan ishlash,
24. Beligacha valang'och holda o‘tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash.

V. Asosiy va qo‘shimcha adabiyotlar hamda axborot manbaalari

Asosiy adabiyotlar

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf” T. 2017
3. Abduraxmonov G‘.M Kompozitsiya asoslari. «Iqtisod-moliya», Toshkent, 2010

Qo‘shimcha adabiyotlar

4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2016
6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
7. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat‘iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
8. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006
Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street,
New York, 10014
9. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
10. Victoria Adams. All rights reserved.
11. Sultonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
12. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san‘at to‘garagi Toshkent, Sharq, 2012
13. S.Abdirasilov, S.Mahkamova Iste‘dod Toshkent, TDPU rizografi, 2014

Internet saytlari

14. www.tdpu.uz
15. www.ZiyoNet.Uz
16. www.edu.uz
17. tdpu-internet.ped

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

RANGTASVIR

FANINING ISHCHI O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100 000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi: 110000 – Pedagogika
Ta'lim yo'nalishi: 5110800 – Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi

<i>Semestr</i>	<i>O'quv soati</i>	<i>Ma'ruza</i>	<i>Amaliy</i>	<i>Mustaqil ta'lim</i>
<i>1 semestr</i>	70	-	70	53
<i>2 semestr</i>	34	-	34	27
<i>3 semestr</i>	56	-	56	46
<i>4 semestr</i>	32	-	32	26
<i>5 semestr</i>	68	-	68	54
<i>Jami</i>	<i>260</i>		<i>260</i>	<i>206</i>

GULISTON – 2019

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Rangtasvir – qalamtasvir, amaliy san'at kabi tasviriy san'at fanlariga; asosiy zamin bo'lib xizmat qilib, bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib- kuzatib to'g'ri tasvirlash, muhitni undagi ranglarni idrok etish, qo'l, ong va sezgilarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Ushbu dastur pedagogika oliy o'quv yurtlari, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi bakalavriat ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda tasviriy san'atning asosi bo'lgan rangtasvirning kelib chiqish tarixi va rivojlanishi, tasviriy san'at qonun-qoidalari, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini pedagogik jarayonga puxta tayyorlashda rangtasvirning ahamiyati haqida so'z boradi. 5110800-tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi mutaxassisi mazkur fanni puxta o'rganishi dolzarb hisoblanadi.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifasi

Fanni o'qitishdan maqsad - rangtasvir -barcha tasviriy san'at turlarining; asoslaridan biri sifatida kelajakda tasviriy san'at o'qituvchisini rangtasvir fani nazariyasi va amaliy ko'nikmalari bilan qurollantirish, ijodiy qobiliyatini o'stirish, tasviriy san'atga mos bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish, hamda pedagogik faoliyatga puxta tayyorlashdan iboratdir.

Fanni o'qitishning vazifasi - bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini badiiy jihatdan tarbiyalash, ularning badiiy didlarini yuksaltirish, tasviriy san'at asarlari bilan chuqur tanishtirish, ularni nafosat borasidagi fikr va mulohazalarini yuksaltirish, tasviriy san'at asarlarini ko'rish va tushunish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat. Shuningdek, talabalarga, bo'lajak rassom-pedagoglarga ko'rib-kuzatib, tahlil qilib to'g'ri tasvirlash, atrof-muhitni, borliqni idrok etish, rang sezish, rangtasvir asarlarini yaratish malakalarini shakllantirishdan iboratdir. Realistik rangtasvir ishlash san'ati borliqni haqqoniy obrazlarda ifoda etish mahoratini rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

Fan bo'yicha talabalarining bilimiga, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. **Bakalavr:**

- rangtasvirning tasviriy san'atda tutgan o'rni;
- rangtasvir mashg'ulotlarini o'tishda tasviriy san'at asoslari, kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruktsiya, masshtab, nisbatlar, materiallar xususiyatlari, rang-tus, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanish to'g'risida **bilimga;**

- rangtasvir darslarini rejalashtirish: natyurmort, portret, odamning turli holatlaridan postanovkalar tashkil etish, uni rangda tasvirlash texnologiyalari, uslublari, talabalarga rangtasvir mashg'ulotlarini tashkil etish, san'at asarlarini

kompozitsion, rang va mazmun jihatdan tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va boshlovchi o'quvchilar bilan individual darslar olib borish, ular ijodiy ishlarini baholay olish *ko'nikmalariga*;

- tasviriy san'at tarixi va nazariyasi, rangshunoslik, kompozitsiya qonuniyatlari va plastik anatomiya, portret xarakteristikasi va psixologik echim, o'quv va akademik rangtasvir ishlash metodlari va metodologik asoslari, rangtasvir ishlash texnologiyasi, oddiy narsalarni bitta rang bilan grizaylda ishlashdan murakkab ko'rinishlarni butun ranglar ko'lamida tasvirlay olish, rangtasvir kompozitsiyasi, tasviriy san'at asarlarini yaratishda rangtasvirning ahamiyati haqida shaxsiy fikrga ega bo'lish, turli tasvirlash vositalarida kompozitsiyalar tuzish *malakalariga ega bo'lishi kerak*.

III. Asosiy qism. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni:

1-mavzu. Rangtasvir haqida tushuncha. Realistik rangtasvirning maqsad va vazifalari. Xolis fonda 2-3 geometrik jismlardan tuzilgan sodda natyurmort ishlash (Grizaylda).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

2-mavzu: Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish (Akvarel)

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

3-mavzu: Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

4-mavzu: Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

5-mavzu: Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

6-mavzu: Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

7-mavzu: Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. (Akvarel)

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

8-mavzu: Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

9-mavzu: Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

10-mavzu: Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natyurmort ishlash

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

11-mavzu: Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

12-mavzu: Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyum fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

13-mavzu: Interyer ko'rinishini tasvirlash

Interyerni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

14-mavzu: Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

15-mavzu: Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

16-mavzu: Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsiyasi moybo'yoqda ishlash.

Grizayl texnikasi. Axromatik va xromatik ranglarni o'rganish. Mato yoki kartonga moybo'yoqda ishlash texnikasini o'rganish. Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

17-mavzu: Iliq tushlanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash. (moybo'yoq).

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

18-mavzu: Sovuq tushlanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsiyasi ishlash.

Asosiy va qo'shimcha ranglar haqida tushunchaga ega bo'lish. Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

19-mavzu: Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort.

Natyurmortni qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Buyumlarni fakturasiga qarab rangda tushlash. Natyurmortni umumlashtirish va yakunlash.

20-mavzu: To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl).

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushlash. Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

21-mavzu: Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

22-mavzu: Aniq anatoinik tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

23-mavzu: Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash

24-mavzu: Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash.

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

№	Amaliy mashg'ulot mavzulari	Dars soatlari hajmi
1-semestr		
1	Rangtasvir haqida tushuncha. Realistik rangtasvirning maqsad va vazifalari. Xolis fonda 2-3 geometrik jismlardan tuzilgan sodda natyurmort ishlash (Grizaylda)	10
2	Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish (Akvarel)	14
3	Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish	14
4	Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish	16
5	Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish	16
soat		70
2-semestr		
6	Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash	8
7	Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. (Akvarel)	8
8	Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri	8

9	Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri	10
	soat	34
	3-semestr	
10	Oq fonda oq bumlardan tashkil topgan natrmort ishlash	10
11	Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash	12
12	Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan)	14
13	Interyer ko'rinishini tasvirlash	10
14	Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash	10
	soat	56
	4-semestr	
15	Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash	6
16	Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash	6
17	Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash. (moybo'yoq)	8
18	Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash	6
19	Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort	6
	soat	32
	5-semestr	
20	To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl)	14
21	Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash	14
22	Aniq anatoinik tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash	14
23	Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash	12
24	Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash	14
	soat	68
	Jami	260

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar maxsus dastgohli uskunalar bilan jihozlangan o'quv ustaxonalarida har bir akademik guruh kichik guruhlarga bo'lingan holda o'tiladi. Mashg'ulotlar davomida "master klass"lar o'tkaziladi.

IV. Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- Mustaqil ish mavzulari bilan tanishish;
  - Darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
  - Tarqatma material bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
  - Maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlarini yoki mavzulari ustida ishlash.
- Mustaqil ish uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya etiladi:

1. Bir necha uy–ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort ishlash. (Grizayl)
2. Oq fonda oq buyumlardan tashkil topgan natyurmort ishlash.
3. Sovuq fonda natrmort kompozitsiyasini ishlash
4. Issiq tusli buyumlardan tashkil topgan natyurmort kompozitsiyasini ishlash
5. Murakkab bo'lmagan mavzuli natyurmort ishlash
6. Kontrast jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
7. Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini ranglavalari ishlash
8. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortni guashda ishlash
9. Mavzuli dekorativ natyurmort ishlash
10. Gipsli rozetka ishtirokida murakkab bo'lmagan natyurmort ishlash
11. Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash
12. Interyerda qo'yilgan natyurmort ishlash
13. Milliy so'zana fonida mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash
14. Dekorativ natrmort kompozitsiyasini ishlash
15. Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash
16. Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsiyasini moybo'yoqda ishlash. (Grizayl)
17. Iliq tusga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni moybo'yoqda cheklangan ranglarda ishlash
18. Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
19. "Rassom ustaxonasida" nomli mavzuli kompozitsiya ishlash
20. Qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl).
21. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash.
22. Xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.
23. Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash,
24. Beligacha valang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash.

V. Tavsiya etilgan adabiyotlar ro'yxati
ASOSIY ADABIYOTLAR

№	Muallif, adabiyot nomi, turi, nashriyot, yili, xajmi	Kutubxonada mavjud nusxasi
1.	S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019	1
2.	S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf" T. 2017	1
3.	Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. «Iqtisod-moliya», Toshkent, 2010	1

Qo'shimcha adabiyotlar:

№	Muallif, nomi, turi, yili, hajmi, saqlanish joyi, elektron adresi	Kutubxonada mavjud nusxasi
1	Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2017	1
2	Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2016	1
3	Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, "O'zbekiston", 2017	1
4	Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent, "O'zbekiston", 2017	1
5	ggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014	1
6	Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water	1
7	Victoria Adams. All rights reserved.	1
8	Sultonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014	1
9	S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, Sharq, 2012	1
10	S.Abdirasilov, S.Mahkamova Iste'dod Toshkent, TDPU rizografi, 2014	1
Internet resurslari		
11	www.tdpu.uz	

12	www.ZiyoNet.Uz	
13	www.edu.uz	
14	tdpu-internet.ped	

6. Reyting nazoratlari grafigi

Fan bir o'quv yilida va bir semestrda o'qitiladi. Elektron ta'lim tizimi talablaridan kelib chiqqan holda bitta blok-moduldan iborat va quyidagi reyting nazoratlari grafigi belgilandi:

№	Reyting nazorat shakli, maksimal ballari	1-ON	2-ON	YaN
1.	Maksimal baho	5	5	5
2.	Shakli: (amaliy)	Amaliy (3 tadan amaliy topshiriq berladi. Har bir topshiriq 5 baho)	Amaliy (3 tadan amaliy topshiriq berladi. Har bir topshiriq 5 baho)	Amaliy (3 ta natura, xar bittasi 5 baho)
3.	Muddati (haftalarda)	7	12	21

Baholash mezonlari:

1. Amaliy va mustaqil mashg'ulotlarini bajarishda olingan baholar oraliq nazoratda inobatga olinadi.

2. Oraliq nazorat amaliy (3 ta natura, xar bittasi 5 bahodan baholanadi) shaklda o'tkaziladi. Barcha natura qonun-qoidalarini bo'yicha to'g'ri bajarilsa 5 baho bilan baholanadi.

3. Yakuniy nazorat varianti amaliy va mustaqil mashg'ulotlar mavzularini qamrab olgan holda shakllantiriladi. 3 ta naturadan iborat qo'yilmalar asosida, har bir natura 5 baho bilan baholanadi va 3 ta amaliy ish bo'yicha o'rtacha chiqqan baho bilan baholanadi.

Talabalarni o'zlashtirishini baholash:

5 baho “a’lo”

- fanga oid nazariy va amaliy tushunchalarni to'la o'zlashtira olish;
- fanga oid asosiy ko'rsatgichlarni bilish va baholash;
- berilgan nazariy savolarga batavsil javob berish va mazmunini to'la yoritish;
- barcha amaliy ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish;
- nazariy va amaliy bilimlarni turli vaziyatda qo'llay olish;
- tizimli yondoshish, uzviylikka amal qilish.

4 baho “yaxshi”

- fanga oid asosiy ko'rsatgichlarni bilish va baholash;
- tizimli yondoshish, uzviylikka amal qilish;
- asosiy amaliy ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish;
- nazariy va amaliy bilimlarni turli vaziyatda qo'llay olish.

3 baho “qoniqarli”.

- fanga oid asosiy ko'rsatgichlarni bilish va baholash;
- fanga tizimli yondosha olmaslik;
- ayrim amaliy ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish;
- nazariy va amaliy bilimlarni turli vaziyatda qisman qo'llay olish.

2 baho “qoniqarsiz”.

- O'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil fikr yuritish olmaslik;
- fanga tizimli yondosha olmaslik;
- asosiy amaliy ko'nikma va malakalarni o'zlashtira olmaslik.

AMALIY MASHG'ULOTI MAVZULARI BO'YICHA ISHLANMALAR

1-mavzu	Rangtasvir haqida tushuncha. Realistik rangtasvirning maqsad va vazifalari. Xolis fonda 2-3 geometrik jismlardan tuzilgan sodda natyurmort ishlash (Grizaylda)
----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 10 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rangtasviri maqsad va vazifalari. Natyurmort Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga grizayl usulida natyurmort ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Rangtasvir haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Rangtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimedial vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirning maqsad va vazifalari. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangtasvirning maqsad va vazifalari. Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Rangtasvir haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Rangtasvir deb tekis yuzada turli rang va materiallar yordamida bajariladigan tasvirga aytiladi. Unga asosan bo'yoqlar - moyli bo'yoq, akvarel, guash, tempera shuningdek, rangli qalamlar, ko'mir, qalam, pastel, sous, sangina kabi badiiy materiallar bilan ishlash xarakterlidir.

Rangtasvir asarlari qog'oz, mato, karton, devor, oyna, yog'och kabi tekis yuzlarga ishlanadi.

Rangtasvir asosini rasm tashkil etadi. Har qandy rangtasvir ishda avval uni rasmi ishlab olinadi. Unda kompozitsiya, yorug'soya, rang asosiy o'rinni egallaydi.

Rangtasvir asarlari bajarilishi texnikasi jihatdan turli-tuman bo'ladilar. Ular moy bo'yoqli, temperali, freskali, mozaikali, vitrajli, akvarelli, guashli, pastelli hisoblanadilar.

Rangtasvirning quyidagi turlari mavjud: 1.Dastgoxli rangtasvir. 2.Monumental rangtasvir. 3.Miniatyura rangtasviri. 4.Dekorativ rangtasvir. 5.Teatr-dekorativ rangtasviri.

Dastgohli rangtasvir deganda rassomlarning maxsus asbob-dastgox (molbert) yordamida ishlaydigan suvratlari tushuniladi. Dastgohli rangtasvir asarlari uncha katta bo'lmagan o'lchovda yuqorida qayd qilib o'tilganidek mato, karton, oyna, faner kabi tekis yuzali materiallarga moybo'yoq, akvarel, guash, tempera bo'yoqlari bilan ishlanadi. Bunda ko'pincha moybo'yoq qo'llaniladi.

Monumental rangtasvir atamasi monumental (maxobatli), ya'ni katta o'lchovdagi, rangtasvir ma'nosini anglatadi va u ko'pincha binolarning ichki va tashqi devorlariga tempera bo'yoqlari bilan ishlanadi.

Monumental rangtasvir asarlarining freska, mozaika, vitraj, panno kabi turlari mavjud.

Freskalar asosan bino devorlariga, pannolar esa matolarga bo'yoqlar bilan ishlanadi.

Mozaika - turli tabiiy va tashlandiq materiallar-rangli oyna parchalari, toshlar, sintetik materiallardan bino devorlariga yoki tekis materiallar ustiga ishlanadi.

Vitraj esa binolarning derazalari, eshiklari, oynalari ustiga bo'yoqlar yordamida ishlanadi. Vitrajlar uy ichkarisi va tashqarisidan ham bir xil ko'rinadi.

Minatyura (mo''jaz) rangtasviri deganda bejirim, juda kichik, jaji, nozik san'at asarlari tushuniladi. Miniatyura rangtasviri o'rta asrlarda kitob bezagi bilan bog'liq holda rivoj topdi. U kitoblardagi bosh, yakuniy bezak, zarxal xarf, illyustratsiyalardan iborat bo'lgan. Rangtasvirning bu turi Sharqda, shu qatori Movaraunnahrda katta shuhrat qozondi. Hozirda u mustaqil san'at turi sifatida nafaqat kitoblarni, balki quticha, nosqovoq kabilarni bezatishda ham qo'llanilmoqda. Shuningdek, u katta bo'lmagan o'lchovda mustaqil san'at asari sifatida ham tayyorlanmoqda.

Dekorativ rangtasvir asarlari mustaqil amaliy ahamiyat kasb etib, u binolarni ichki va tashqi devorlarni bezatishda qo'llaniladi. Ular panno shaklida shuningdek, quticha, padnis, sandiq, shkaflarni bezatishda qo'l keladi. Bino ichini bezatishga xizmat qiladigan naqshlar, frizlar, namoyon kabi mayda elementlar ham dekorativ rangtasvirga kiradi.

Rangtasvirni puxta o'rganishda ko'pgina etuk rassom va pedagoglar (oq va qora bo'yoqlarda) naturani tusda tasvirlashga katta ahamiyat berganlar. Bu masalada D.N. Kardovskiy shunday degan: "Tusni yorug'lik orqali etkazishdan ko'ra ranglarda berish murakkabdir. Shuning uchun rangtasvirga o'tishda, yorug'likdagi tusga bo'lgan ko'nikmaga ega bo'lish kerak...". Demak, rangtasvirning boshlang'ich kursida grizayl texnikasida mashqlar bajarishni tavsiya qilamiz.

Tasvir qalamda puxta bajarilgach, har bir narsa va buyumning materialligi, uning hajmi, tus munosabatlari ranglar vositasida hal qilishga o'tiladi. Realistik qalamtasvirning bunday sifatlariga har bir narsalardagi (shula, yorug'lik, yarim soya, soya va h.k.) soya-yorug'lik gradatsiyasi va ularning ranglardagi o'zaro tusli farqlarini to'g'ri hal etish orqali erishish mumkin. Tusli farqlar nimani anglatadi? Rang jihatidan ba'zi narsalar naturada zich va to'qroq, boshqalari esa ochroq

ko'rinadi. Ayrim narsalarda shaxsiy soya to'groq va zichroq "og'ir" (masalan, chinni ko'zada, cho'yan qozonda), boshqalarida esa soyalar ancha ochroq "nozik" (gipsli vaza, qog'oz rulon va h.k.) ko'rinadi. Bu tusli farqlarni qalamtasvirda ham teng ravishda mutanosiblikda ifodalash kerak. Bu chog'da narsalar orqasidagi fonni ham hisobga olish zarur. Natura qo'yilmasidagi barcha narsalarni tusga nisbatan fonning och-to'qligi munosabatlarining to'g'ri olinayotganligi kenglikni ko'rsatishga imkon tug'diradi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Akvarel” bo'yog'ida ishlashda asosan qanday qog'ozlar ishlatiladi?	*Tarshon	vatman	kardon
Quydagi ranglardan qaysi biri xromatik ranglar guruxiga kiradi	* Qizil	Qora	Oq
“Drapirovka” nima?	*Mato	Detal	Buyum
Bir-biridan rang va tush jixatidan keskin ajralib turuvchi bo'yoq xillari qanday nomlanadi	* Kontrast ranglar	Axromatik ranglar	Xromatik ranglar
“Qora kofe” nomli natyumort kimning qalamiga mansub?	*L.Salimjonova	M.To'xtaev	N.Kashina

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy jihozlaridan tashkil topgan sodda natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

2-mavzu	Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish (Akvarel)
----------------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga gipsli natyurmortni cheklangan ranhlarda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	

<i>Pedagogik vazifalar:</i> Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini cheklangan ranglarda bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. <i>1-ilova</i>	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N.Tenning "Natyurmort" asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi, tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi.

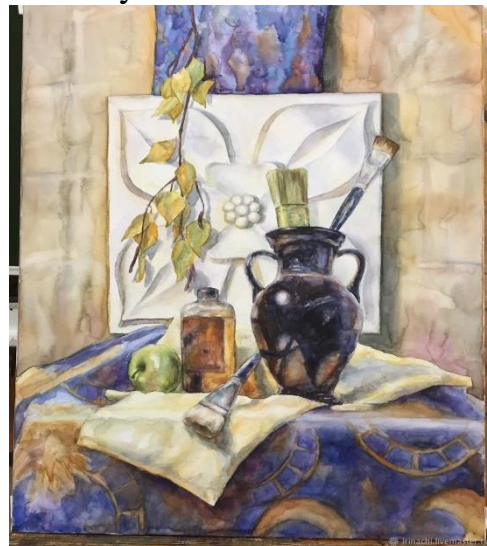

Natyurmortni xona ichida, ochiq havoda, soyada va quyoshda, tabiiy va sun'iy yorug'likda tasvirlash lozim. Bu esa o'z navbatida o'quv va ijodiy vazifalarni samarali amalga oshirishga puxta zamin yaratadi.

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

O'quv natyurmort qo'yilmasini tuzishda quyidagi qonun-qoidalarga rioya qilish kerak. Har bir o'quv natyurmortning mazmuni rangtasvir dasturida ko'rsatilganidek aniq maqsad va vazifaga ega bo'lishi kerak. Talabalar natura qo'yilmasini tasvirlash jarayonida aynan qanday nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishlarini tasavvur eta olishimiz kerak. O'quv vazifalardan tashqari, natyurmort estetik talablarga ham javob berishi kerak: buyum va narsalar aynan mavzuga oid bo'lishi, mazmun jihatdan ma'noli va ta'sirchan bo'lishi va ma'lum g'oyani ilgari surishi kerak.

O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlashtiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi. Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruktsiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlar mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz. Natyurmort qo'yilmasini ufq chizig'iga nisbatan pastda joylashgani ma'qul, chunki buyum va narsalarning ostki qismi (ularning asosi) stol ustida aniq

ko'rinib turishi kerak. Agar narsalarning asosi bir chiziq bo'yicha qo'yilsa, stol yuzining gorizonta tekisligi ko'rinmay qoladi, bu esa natyurmortni fazoviy echimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so'zining ma'nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Pompeyning so'ngi kuni” asari muallifi kim?	*K.Bryulov	P.Fedotov	I.Ivanov
“Spitamen qo'zg'oloni” asari muallifi kim?	*M.Nabiev	R.Choriev	A.Abdullaev
«Grafika» so'zi lotincha nimani anglatadi ?	*yozaman	o'lchayman	yasayman
«Grizayl» so'zining ma'nosi nima?	*kul rang	xavo rang	qizil rang

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Geometrik jismlardan tashkil topgan natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

3-mavzu	Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish
----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi:	Talabalarga Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or

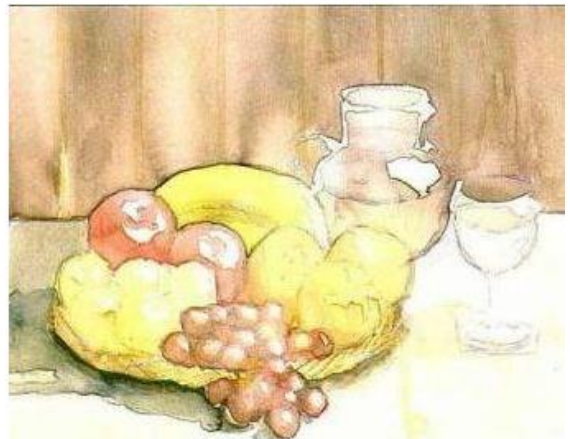
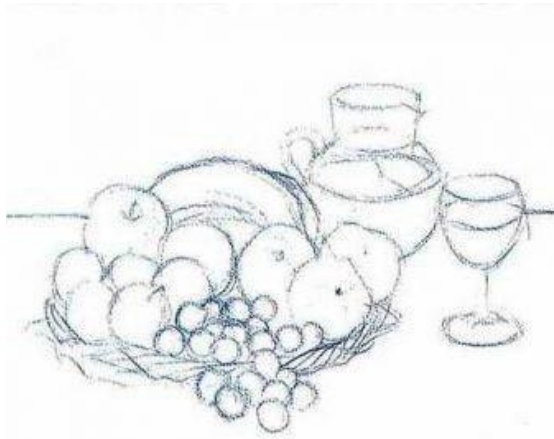
buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Xolis fonda oddiy shakldagi uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort tasviriy san'at maktabining asosi desak, mubolag'a bo'lmaydi. Natyurmort (f.r nature morte - o'lik, natura - tabiiy fransuz tilidan so'zma-so'z tarjimasini) - tasviriy san'atda bir maqsadga xizmat qiladigan jonsiz narsalardan kompozitsiya sahnalashtirib tasvirlash janri.

Aslida natyurmort rangtasvir va qalam tasvirni o'zlashtirishning qat'iy qonunlari (konstruktiv va havo perspektivasi) uchun mutanosibligi, hajmi (materialnost) (narsadan ishlanganligi) uchun joylanishi, rang uyg'unligining umumiyliigi, tasvirlanayotgan narsa va o'rtaning o'ziga xos o'zgarishligini tasvirlash uchun estetik xususiyatlari va jozibadorligini aks ettirishdir. Natyurmort rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasi. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi. Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur.

Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rtaga joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi.

Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Sujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

«Qadimgi Shark» iborasi deb qaysi mintaqada nazarda tutiladi?	*Xitoydan kadimgi Rimgacha bo'lgan mintaqada.	Qadimgi Grek Rim davlatlaridan Sharkda va Janubda joylashgan grafik mintaqada.	Kuldorlik davridagi xamma davlatlar
«Ko'chma ko'rgazmalar birodarligi» ga a'zo bo'lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*« Sayyor rassomlar »	« Ko'chmanchi rassomlar »	« Revolyutsion rassomlar »
«Mona Liza» asari muallifini ko'rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
«Monumental» so'zining ma'nosi nima?	*katta o'lchamli	kichik o'lchamli	tashviqot
«Renessans» so'zining ma'nosi	*uyg'onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G‘.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san’at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste’dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta’lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy jihozlaridan tashkil topgan sodda natyurmort rasmini qog‘oz yuzasida to’g’ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, rang berish.

4-mavzu	Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish
----------------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 16 soat		talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>		amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova 	
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi		
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirida mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi	
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi	
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.	
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.	
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]	
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.	

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Avvalo, qo'yilgan natyurmortni diqqat bilan kuzatib, uni tahlil qilib olinadi. Kompozitsiyani ijodiy masalalari, asosan postanovka (natyurmort tuzish) qo'yish vaqtida hal etilgan bo'ladi ya'ni natyurmort qismlari o'rtasida uzviy bog'lanish bo'lib, hamma narsa birgalikda, yaxlit bo'lib ko'zga yaqqol tashlanib turmog'i lozim. Lekin unga har xil nuqtalardan qaraganda umumiy ko'rinishi ham, qismlarning o'lchamlari va nisbatlari ham o'zgarib boshqacharoq ko'rinib qolganini sezamiz. Demak, natyurmort tasvirining ta'sirchan bo'lishi va undan ko'zlangan maqsadga to'la erishish uchun qo'yilgan natyurmortga nisbatan eng qulay va qiziqarli ko'rish nuqtasini topish kerak. Buning uchun har hil joyga o'tirib yoki turib, naturaga yaqinlashib yoki uzoqlashib qarab ko'rish kerak bo'ladi. Bunda har gal kuzatuvchi ko'zlarning balandligi o'zgarishi bilan birga ufq chizig'i va ko'rish markazi o'zgarib turadi. Qo'yilgan natyurmortga nisbatan eng yaxshi ko'rish nuqtasini topib, ufq chizig'ini shunga muvofiq belgilab olish muhim ish bo'lib, tasvirning umumiy kompozitsiyasi ko'p jixatdan unga bog'liq. Natyurmort tasvirini surat tekisligida to'g'ri joylashtirish bir qator masalalarni hal etishni talab qiladi. Shuning uchun ishni boshlashdan oldin bir necha hajmli xomaki rasm bajarib ko'rish maqsadga muvofiqdir.

Chizilgan eskizlardan eng muvaffaqiyatli chiqqanini tanlab, shu asosda katta original tasvir boshlanadi. Endi originalni surat tekisligiga nisbatan qanday kattalikda olinishiga alohida e'tibor berilishi loim, chunki ayrim narsalar tasviri juda kata bo'lib ketib, hamma predmetlar sig'may qolishi mumkin. Yoki narsalar tasvir formatga nisbatan juda kichik bo'lib qolib trofida bo'sh joy qoldirilsa, natyurmortning ma'nodorligi yo'qoladi.

Tasvirni qog'oz yuzasida to'g'ri joylashtirish masalasi hal bo'lgan har qanday tasviriy san'at asarining poydevori bo'lgan chiziqli rasmni boshlasa bo'ladi. Qo'yilgan natyurmortning umumiy holati, prinsiplari aniqlangach, qog'oz yuzasida uning umumiy o'lchamlari yengilligi va balandligi yengil-yelpi chiziqalar bilan belgilab chiqiladi. Har bir narsaning umumiy shakli qismlarning nisbiy o'lchamlari va va predmetlarning asoslari orasidagi masofalar ham ohista chiziladi. Bu ishlar qalamni qog'oz yuzasida tez-tez yurg'azib, natyurmort bilan taqqoslab turib

bajariladi. Har qaysi predmetning o'zicha shakli, kata-kichikligi, tutgan o'rni aniq bo'lgandan keyin, ularning tuzilishini tahlil qilib, sinchiklab kuzatib, u shakllardagi perspektiv qisqarishlar kuzatiladi. Predmetlarning shaklini tahlil qilish chiziqli rasm ishlashda g'oyat ma'suliyatli bosqichdir, chunki u rasm ishlovidan mantiqiy fikr yuritishni va obrazli tasavvur qilishni talab etadi.

Predmetlarning surat teksligida joylashtirish vaqtida, albatta ularning asoslarini to'la chizib chiqish kerak. Bu tadbir har qaysi predmetning o'rnini va alohida narsalar o'rtasida qolgan masofani to'g'ri ifodalashga yordam beradi. Shunday qilinganda ba'zi narsalarning «muallaq» bo'lib qolishi yoki bir narsaning ikkinchisiga o'yib kirgandek tuyulib qolishiga yo'l qo'ymaydi. Umuman, hajmdor narsalarning rasmini chizganda, ularni shishadan yasalgan tiniq deb faraz qilib, uning ko'zga yaqqol ko'rinmaydigan jihatlarini ham bilinar-bilinmas chizib chiqish maqsadga muvofiqdir. Chiziqlar vositasida hajmlarning chegaralarini belgilash bilan birga ularning shakllarini yanada aniqroq bo'lishiga erishishning yana bir yo'li yirik shtrixlar bilan shaxsiy va tushuvchi soyalarni qoralab olishdir. Bu tadbir narsalarning mutanosibligini yanada ta'kidlash va shakllarini aniqroq tasvirlashga olib keladi.

Natyurmordagi narsalarning fazoviy holati va hajmini realistik tarzda tasvirlash uchun ularning qay holatda turganini aniq chizish bilan bir qatorda perspektiva va yorug'-soya qonunlarini puxta bilish va ularni amalda qo'llash yuzasidan ma'lum ishlar olib borish kerak bo'ladi. Predmetlar shaxsiy va tushuvchi soyalarning chegaralari topilgandan keyin, har bir narsaning yorug' soya, siyrak soyalari birma-bir ranglar yordamida ishlab chiqishga o'tiladi. Har bir narsaning hajmdorligi va materialni haqqoniy qilib tasvirlash uchun natura bilan tasvirdagi soya, yarim soya va reflekslarning nisbiy munosibligiga erishishga harakat qilish kerak. Buning uchun esa natyurmordagi eng to'q soya yorug' yerlarni aniqlab olib ana shu eng to'q soyadan boshlash lozim. Ana shu paytda natyurmort rangiga xos umumiy och to'qlikni to'g'ri aniqlash g'oyatda muhim. Buning uchun natyurmort yoniga bironta qop-qora narsa qo'yib qaralsa, eng quyuc soya ham unga nisbatan oqishroq bo'lib ko'rinadi. Agar shu narsa natyurmort tarkibida bo'lganda, qoralashni o'shandan boshlash va qora qalamni bor imkoniyatidan foydalanish

lozim bo'ladi. Natyurmortdagi hech bir narsa qoraligi baxmalga teng kelmasligini hisobga olib, soyalarni bir oz kuchsizroq tonlarda berishimiz kerak. Xudi shu yo'l bilan natyurmortdagi eng yorug' yerning och-to'qligi darajasini aniqlasa bo'ladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

«Uyg'onish davri» degan iborani ilk bor italyan rassomi va san'atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«O'rmonchi» nomini olgan rassomning familiyasi qaysi qatorda to'g'ri ko'rsatilgan?	*Shishkin	Savrasov	Repin
XIX asr oxri XXasr boshlarida Rus Badiiy akademiyasida pedagoglik qilgan rassomning nomi nima?	*P.Chistyakov	Rubin	Shishkin
Avtoportret nima?	*Rassom o'z-o'zini tasvirlashi	Do'stlar portreti	Texnik tasvir
Akademik portret nima?	*o'rganish maqsadida chizilgan portret	ijodiy portret	xayoliy portret

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sultonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

5-mavzu	Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish
----------------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 16 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini

	bajarish mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qisqa muddatda uy-ro'zg'or buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

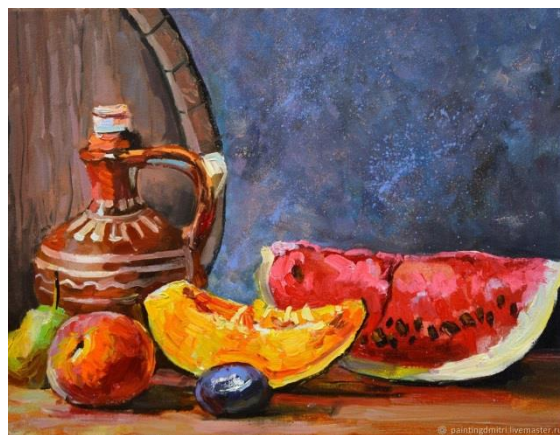
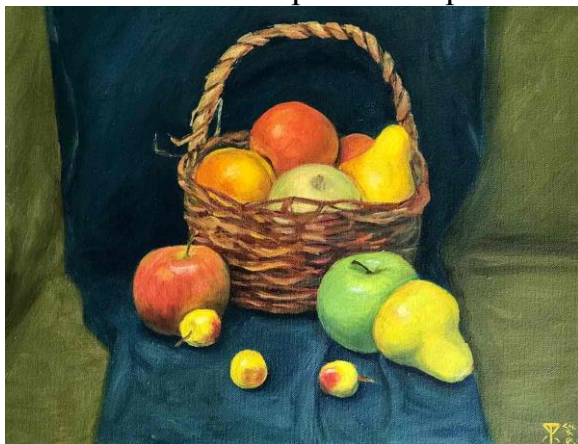
Kontrast fonda turli shaklli va har xil fakturalii buyumlardan tuzilgan natyurmortning rangtasvirini bajarish haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N.Tenning "Natyurmort" asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi,

tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi.

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

O'quv natyurmort qo'yilmasini tuzishda quyidagi qonun-qoidalarga rioya qilish kerak. Har bir o'quv natyurmortning mazmuni rangtasvir dasturida ko'rsatilganidek aniq maqsad va vazifaga ega bo'lishi kerak. Talabalar natura qo'yilmasini tasvirlash jarayonida aynan qanday nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishlarini tasavvur eta olishimiz kerak. O'quv vazifalardan tashqari, natyurmort estetik talablarga ham javob berishi kerak: buyum va narsalar aynan mavzuga oid bo'lishi, mazmun jihatdan ma'noli va ta'sirchan bo'lishi va ma'lum g'oyani ilgari surishi kerak.

O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlantiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruktsiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlari mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz.

Rangtasvir mukammal qalamtasvirga asoslanadi. Shuning uchun rangtasvir jarayoniga o'tishdan oldin natyurmortning qalamtasvir kompozitsiyasini surat tekisligida tasvirlash xususiyatlariga qisqacha to'htalib o'tamiz. Tasvirlovchi

narsalar to'plamiga (natyurmort) ma'lum bir ko'rish nuqtasidan qaraydi va u ko'z qarashiga qat'iy ravishda kuzatish perspektivasi qonuniyatining o'zaro bog'liqligi bilan namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, naturadagi narsalar o'zaro yoritilganligi va bir-biriga bog'langan bo'lib, ular oralig'ida reflekslar, yarim soyalar, soyalar va yorug'liklar taqsimoti ma'lum bir tartibda bo'ladi. Natyurmort kompozitsiyasini shunday tuzish kerakki, uni qaysi nuqtadan kuzatganda ham u yaxlit bir butun ko'rinishiga erishmoq zarur. Bu ishning muvaffaqiyatli chiqishi pedagogning shaxsiy badiiy didi va tajribasiga bog'liqdir. Naturaga nisbatan qiziqarli ko'rish nuqtasini tanlab olgach, qog'oz varog'i qanday o'lchamda bo'lishligini aniqlash zarur. Qog'oz varog'ida ifodalanadigan natyurmort qo'yilmasini naturadan to'g'ri aniqlab tasvirlay olish kerak.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Akvarel buyog'ida qanday usulda ishlanadi?	*Suvli,	Qatiq,	Quruq
Arxaik grekcha «Arxeyos» degan so'zdan olingan bo'lib qanday ma'noni anglatadi?	*Kadimgi.	Bulajak	Me'morchilik
Asar yoki tasviriy ishning tuzilishi, tarx, rang echimga nima deyiladi?	*kompozitsiya	kompanovka	konstrukchiya
Asosiy ranglar qaysilar?	*Sariq, qizil, zangori.	Sariq, qizil, jigarrang	Qizil, jigarrang, qora
Binolarning ichki qismi nima deyiladi?	*inter'er	fasad	ekster'er
Bir necha yoki ko'p tasviriy vositalar, texnik imkoniyatlar qo'llab tasvir yaratish nima deyiladi?	*aralash texnika	monumental	plakat
Bir-biridan rang va tus jixatidan keskin ajralib turuvchi bo'yoq xillari qanday nomlanadi?	*Kontrast ranglar.	Axramatik ranglar	Xromatik ranglar

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G‘.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san’at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste’dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta’lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mevalardan tashkil topgan sodda natyurmort rasmini qog’oz yuzasida to’g’ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug’ va soyalarini aniqlab, rang berish.

6-mavzu	Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 8 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimedialli vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Kontrast rangli jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

O'quv natyurmort qo'yilmasini tuzishda quyidagi qonun-qoidalarga rioya qilish kerak. Har bir o'quv natyurmortning mazmuni rangtasvir dasturida ko'rsatilganidek aniq maqsad va vazifaga ega bo'lishi kerak. Talabalar natura qo'yilmasini tasvirlash jarayonida aynan qanday nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishlarini tasavvur eta olishimiz kerak. O'quv vazifalardan tashqari, natyurmort estetik talablarga ham javob berishi kerak: buyum va narsalar aynan mavzuga oid bo'lishi, mazmun jihatdan ma'noli va ta'sirchan bo'lishi va ma'lum g'oyani ilgari surishi kerak.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruksiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlar mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz.

Natyurmort qo'yilmasini ufq chizig'iga nisbatan pastda joylashgani ma'qul, chunki buyum va narsalarning ostki qismi (ularning asosi) stol ustida aniq ko'rinib turishi kerak. Agar narsalarning asosi bir chiziq bo'yicha qo'yilsa, stol yuzining gorizont tekisligi ko'rinmay qoladi, bu esa natyurmortni fazoviy echimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Natura qo'yilmasidagi narsalarning ranglari ma'lum darajada bir-biriga yaqin va monand bo'lishi kerak.

O'quv qo'yilmalardagi fon (zamin) muhim ahami-yatga ega. U turli rang va och to'qligi bo'yicha, barobar kontrast kuchi bilan narsalarni idrok etishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Narsalarning yarim-soya va soyali tomonlari och fonda sezilarli

ko'rinib turadi. Qoramtir fonda narsalar o'zining yorug'lik sifatlarini ko'proq namoyish etadi. Fonning tusi och va to'q narsalar orasida o'rtacha bo'lishi, rang jihatdan silliq va ko'zga yaqqol ko'rinmasligi naturaning muvaffaqiyatli tasvirlanishiga yordam beradi. Masalan, oq narsalarda fon neytral qizil tanlanadi, iloji boricha, natyurmortning foni bilan tagligi (stolning gorizonta tekisligi) tabiiy bo'lishi kerak. O'quv natyurmortning kompozitsiyasi turlicha echimga egadir. Biroq badiiy pedagogika va realistik san'at tabiat bilan bayon etilgan asosiy talablar o'zgarmay qolmoqda: aniqlik, badiiy ifodalilik, o'quv metodik vazifalarning mavjudligi. Rangtasvirning asosiy vazifasi shundan iboratki, buyum va narsalarning hajmliligi, materiallik va rangdorlik sifatlarini natura qo'yilmasidek aniq tasvirlash hamda qo'yilmani yaxlit tusda yakunlash maqsadga muvofiqdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

«Qadimgi Shark» iborasi deb qaysi mintaqada nazarda tutiladi?	*Xitoydan kadimgi Rimgacha bo'lgan mintaqada.	Qadimgi Grek Rim davlatlaridan Sharkda va Janubda joylashgan grafik mintaqada.	Kuldorlik davridagi xamma davlatlar
«Ko'chma ko'rgazmalar birodarligi» ga a'zo bo'lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*« Sayyor rassomlar »	« Ko'chmanchi rassomlar »	« Revolyutsion rassomlar »
«Mona Liza» asari muallifini ko'rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
«Monumental» so'zining ma'nosi nima?	*katta o'lchamli	kichik o'lchamli	tashviqot
«Renessans» so'zining ma'nosi	*uyg'onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	

(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli natyurmort ishlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

7-mavzu	Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. (Akvarel)
----------------	---

MASHG'ULOTNING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vahti – 8 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy

<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimedial vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini bajarish haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N. Tenning «Natyurmort» asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi,

tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi. O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlantiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmort tuzish vaqtida narsalarni balandligi, ularning surat tekisligida joylashuvi, rang bilan shaklini ham hisobga olish kerak. Narsalar guruhi bir tomonga yig'ilib qolishi noto'g'ri. Yirik buyumlar qisman bo'lsada boshqa buyum bilan biroz to'silgan bo'lishi mumkin. Qo'yilmadagi narsalar shunday joylashishi kerakki, ularni bir qarashda har birini yaqqol ko'rish mumkin bo'lsin. Natura qo'yilmasidagi narsalarning ranglari ma'lum darajada bir-biriga yaqin va monand bo'lishi kerak.

Natyurmortni tasvirlash jarayonida to'plamdagi barcha narsalar, ularning o'zaro joylashuvi, soya-yorug' va tus munosabatlarini obrazli ko'rinishiga bo'ysundiriladi va idrok qilinadi. Natyurmort kompozitsiyasini shunday tuzish kerakki, uni qaysi nuqtadan kuzatganda ham u yaxlit bir butun ko'rinishiga erishmoq zarur. Bu ishning muvaffaqiyatli chiqishi pedagogning shaxsiy badiiy didi va tajribasiga bog'liqdir. Naturaga nisbatan qiziqarli ko'rish nuqtasini tanlab olgach, qog'oz varog'i qanday o'lchamda bo'lishligini aniqlash zarur. Qog'oz varog'ida ifodalanadigan natyurmort qo'yilmasini naturadan to'g'ri aniqlab tasvirlay olish kerak. Natyurmort kompozitsiyasini qurilishida dastlab qog'oz yuzasida tasvirlanayotgan narsalarni puxta joylashuvi, qog'oz o'lchamiga nisbatan tasvirning katta-kichikligini aniqlashdan iborat. Har bir natura qo'yilmasi muayyan o'lchamdagi qog'ozni talab qiladi. Tasvirlanayotgan narsalar ma'lum o'lcham tekisligida "tiqilinch" yoxud juda ham kichik joylashib qolmasligi zarur. Haddan tashqari kichik joylashgan tasvirlar qog'oz tekisligida aniq ko'rinmaydi. Tasvirda asosiy e'tiborni o'ziga jalb etuvchi buyum - kompozitsiya markazini, qolganlari esa unga tobe bo'lib hizmat qiladi.

Tasvirda tomoshabinning nazari ana shu markazga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'lchamni aniqlab olgach, asosiy ishni boshlashdan oldin kichik

o'lchamdagi qog'oz bo'lagida bo'lajak natura qo'yilmasini xomaki variantlari tayyorlanadi, shundan so'ng, asosiy ishga o'tish maqsadga muvofiqdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so'zining ma'nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Pompeyning so'ngi kuni” asari muallifi kim?	*K.Bryulov	P.Fedotov	I.Ivanov
“Spitamen qo'zg'oloni” asari muallifi kim?	*M.Nabiev	R.Choriev	A.Abdullaev
«Grafika» so'zi lotincha nimani anglatadi ?	*yozaman	o'lchayman	yasayman
«Grizayl» so'zining ma'nosi nima?	*kul rang	xavo rang	qizil rang

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi.Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

8-mavzu	Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri
----------------	--

MASHG'ULOTNING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 8 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	

<i>Pedagogik vazifalar:</i> Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Guashda ishlash texnikasi. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Guash (italyancha guazzo – suvli bo'yoq) kukun bilan suv-yelim bog'lovchilari (bug'doy kraxmali) va oq bo'yoq (belila), aralashmasidan iborat bo'yoq; shuningdek, shu bo'yoq bilan ishlangan tasviriy san'at (rassomlik) asari. Qog'oz, karton, faner, mato, suyakka naqsh, tasvir ishlashda qo'llaniladi. Akvarel turi sifatida paydo bo'lgan. Guashdan o'rta asrlardayoq Osiyo va Evropaning ko'p mamlakatlarida, asosan kitob miniatyurasida foydalanilgan. 19-asr o'rtalaridan guash bo'yog'i sanoatda ishlab chiqarila boshlagach, mustaqil usulga aylandi. Guash akvareldan oq bo'yoq qo'shilganligi, bo'yoq qatlamining qalinligi bilan farq qiladi. O'zbekistonda 1920-yillardan, ayniqsa Ikkinchi Jahon urushi yillaridan ("O'zTAG oynasi", "Jangovar qalam" plakatlari va b.) keng rivojlandi. Hozir guash plakat, amaliy grafika va kitob grafikasi, teatr dekoratsiyasi eskizlari, bezak ishlari, miniatyura, mahobatli rangtasvir, naqqoshlik va boshqalarda keng foydalaniladi.

Guash bo'yoqlari va ular bilan ishlash. Guash bo'yog'iga ham suv bilan ishlatiladi. Tayer guash bo'yoqlari shisha bankachalarda, tyubiklarda chiqariladi va ko'rinishdan quyuc kaymoqqa o'xshaydi. Ular qurib qolmasligi uchun ustiga suv, gletsirin, olcha shirasining kuchsiz eritmasi quyiladi.

Guash asosan dekorativ bezak ishlarida gazeta, plakatlar chiqarishda, shiorlar yozishda ishlatiladi. Guashdan shunday foydalanish kerakki, u muyqalamda oson olinishi, kog'oz sirtiga tekis yopishishi, quriganda uqalanib, surkalib ketmasligi, ostidagi bo'yoq kavatini to'la berkitadigan bo'lishi lozim.

Dekstrin, gletsirin va boshqalar guash bo'yoqlarining tarkibiy bog'lovchilari xisoblanadi. Dekstrin kraxmal elimning asosiy turi bo'lib, kraxmalni yoki suyuq kraxmalni qayta ishlash yo'li bilan xosil kilinadi. U oq va sariq tusda bo'ladi. Oq dekstrin faqat qizdirilgan suvda eriydi va sovuganda bo'tqasimon ko'rinish kasb etadi. Sariq dekstrin sovuq suvda oson erib, dektrin elimini hosil qiladi. Gletsirin tiniq, suyuqlik bo'lib, suv bilan yaxshi aralashadi, bo'yoqlarni ko'rib qolishidan saqlaydi. So'rilgan bo'yoq qavatlarining nafis bo'lishini ta'minlaydi.

Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruksiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlar mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz.

Bir-biriga o'xshash buyumlardan ham natyurmortni chiroyli tashkil qilib, har bir narsani shunaqa joylashtirish kerakki, buyumlar o'ziga xos jozibasini ochib ko'rsatib berish ma'qul. Tez buziladigan (meva, sabzovot, baliq va hokazo), uzoq vaqt chiziladigan rangtasvirlarni ishlash qiyin, shu sababli bu sahnalashtirilgan natyurmortlarning tez bir yoki ikki seansli etyud - chizmalariga ishlash ma'qul. Lekin hozir har xil narsalar ishlab chiqarilgan, to'g'ri bu estetik tarbiyaviy kuchini susaytiradi. Shu sababli haqqoniy, meva, sabzavot, gullar, non, tuzlamalar, oshxona anjomlaridan natyurmortlar tasvirlanadi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Asosiy ranglar qaysilar?	*Sariq, qizil, zangori.	Sariq, qizil, jigarrang	Qizil, jigarrang, qora
--------------------------	-------------------------	-------------------------	------------------------

Binolarning ichki qismi nima deyiladi?	*inter'yer	fasad	ekster'yer
Bir necha yoki ko'p tasviriy vositalar, texnik imkoniyatlar qo'llab tasvir yaratish nima deyiladi?	*aralash texnika	monumental	plakat
Bir-biridan rang va tus jixatidan keskin ajralib turuvchi bo'yoq xillari qanday nomlanadi?	*Kontrast ranglar.	Axramatik ranglar	Xromatik ranglar
Asosiy ranglar qaysilar?	*Sariq, qizil, zangori.	Sariq, qizil, jigarrang	Qizil, jigarrang, qora

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published

- in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
  6. Victoria Adams. All rights reserved.
  7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
  8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san’at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
  9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste’dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta’lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy-ro‘zg‘or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort rasmini qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

9-mavzu	Dekorativ natyurmort ishlashni o‘rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri
----------------	--

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 10 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg‘ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dekorativ natyurmort ishlashni o‘rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Dekorativ natyurmort ishlashni o‘rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri ko‘nikma va malakalarini beradi. Eskiqlar ishlashni o‘rgatadi	

Pedagogik vazifalar: Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimedial vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Dekorativ natyurmort ishlashni o'rganish, har xil buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasidir. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar

yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort g'oyaviy san'at maktabi bo'lib, bo'lg'usi ijodkorda tasviriy did va rangtasvir san'atidagi xususiyatni tarbiyalaydi. Ko'rib turgan hayot borliqni, buyumlarni saralab, did bilan natyurmortlashtirish sirlarini o'rgatadi. Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi. Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur. Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rta joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi. Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Syujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo. Shu narsalarni oddiy va jozibador, jarangdor qilib natyurmortligini tashkil etish va tasvirlash zarurdir. Bu estetik did, g'oyaviy fantaziya (tasavvurini), ijodiy ma'noni topa bilish, mualliflik, o'ziga xoslikni talabalardan talab qiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
«Ko’chma ko’rgazmalar birodarligi» ga a’zo bo’lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*« Sayyor rassomlar »	« Ko’chmanchi rassomlar »	« Revolyutsion rassomlar »
«Mona Liza» asari muallifini ko’rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
«Monumental» so’zining ma’nosi nima?	*katta o’lchamli	kichik o’lchamli	tashviqot
«Renessans» so’zining ma’nosi	*uyg’onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri
«Sayer rassomlar» yulboshchisi va tashkilotchisi kim?	*I.Kramskoy	I.Repin	I.Shishkin
«Uyg’onish davri» degan iborani ilk bor italyan rassomi va san’atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«O’rmonchi» nomini olgan rassomning familiyasi qaysi qatorda to’g’ri ko’rsatilgan?	*Shishkin	Savrasov	Repin

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

10-mavzu	Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTNING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 10 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort	

ishlashning ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Oq fonda oq buumlardan tashkil topgan natrmort ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasidir. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar

yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort g'oyaviy san'at maktabi bo'lib, bo'lg'usi ijodkorda tasviriy did va rangtasvir san'atidagi xususiyatni tarbiyalaydi. Ko'rib turgan hayot borliqni, buyumlarni saralab, did bilan natyurmortlashtirish sirlarini o'rgatadi. Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi. Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur. Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rtaga joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi. Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Syujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo. Shu narsalarni oddiy va jozibador, jarangdor qilib natyurmortligini tashkil etish va tasvirlash zarurdir. Bu estetik did, g'oyaviy fantaziya (tasavvurini), ijodiy ma'noni topa bilish, mualliflik, o'ziga xoslikni talabalardan talab qiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
Asosiy ranglar qatorini toping	* ko’k, sariq, qizil	yashil, sariq, ko’k	oq, qora, kulrang
Amir Temur portretini kim ishlagan?	* Malik Nabiye	Rahim Ahmedov	Ro’zi Choriye
Kontrast ranglar bu.....	* bir-biridan keskin farqlanuvchi ranglar	bir-biridan unchalik farq qilmaydigan ranglar	bir-biriga yaqin ranglar
.....lotincha so’zdan olingan bo’lib, badiiy asarning qurilishi, g’oyasi, xarakteri degan ma’noni bildiradi	* kompozitsiya	komponovka	grafika
Rangtasvir xarakteriga ko’ra qanday turlarga bo’linadi?	* dastgohli va mahobatli	miniatyura va portret	mahobatli va mo’jiz
Tasviriy san’atda chegaralangan mavzuni o’zi ichiga olgan atama bu	* janr	tur	kompozitsiya
..... oq nurdan spektr ranglarining tarqalishini topodi, spektrdagi etti rangni aniqladi.	* Nyuton	Gyote	Galiley

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

11-mavzu	Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 12 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova

4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova	
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar:	O'quv faoliyatining natijalari:
Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmortni ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Ma'lum ranglar gammasida gips rozetkadan tashkil topgan natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N.Tenning "Natyurmort" asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi, tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va

rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi. Natyurmortni xona ichida, ochiq havoda, soyada va quyoshda, tabiiy va sun'iy yorug'likda tasvirlash lozim. Bu esa o'z navbatida o'quv va ijodiy vazifalarni samarali amalga oshirishga puxta zamin yaratadi. Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

O'quv natyurmort qo'yilmasini tuzishda quyidagi qonun-qoidalarga rioya qilish kerak. Har bir o'quv natyurmortning mazmuni rangtasvir dasturida ko'rsatilganidek aniq maqsad va vazifaga ega bo'lishi kerak. Talabalar natura qo'yilmasini tasvirlash jarayonida aynan qanday nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishlarini tasavvur eta olishimiz kerak. O'quv vazifalardan tashqari, natyurmort estetik talablarga ham javob berishi kerak: buyum va narsalar aynan mavzuga oid bo'lishi, mazmun jihatdan ma'noli va ta'sirchan bo'lishi va ma'lum g'oyani ilgari surishi kerak.

O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlantiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi. Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruktsiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlar mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz. Natyurmort qo'yilmasini ufq chizig'iga nisbatan pastda joylashgani

ma'qul, chunki buyum va narsalarning ostki qismi (ularning asosi) stol ustida aniq ko'rinib turishi kerak. Agar narsalarning asosi bir chiziq bo'yicha qo'yilsa, stol yuzining gorizontaal tekisligi ko'rinmay qoladi, bu esa natyurmortni fazoviy echimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Tasvirni qog'oz yuziga to'g'ri joylashtirish bu	* komponovka	perspektika	proporsiya
Kishilar hayotini o'zida aks ettiruvchi tasviriy san'at janri bu	*maishiy	botal	manzara
“Choyga” asarining muallifi	* Zokir Inog'omov	Javlon Umarbekov	Akmal Ikromjonov
Tasviriy san'atda chegaralangan mavzuni o'zi ichiga olgan atama bu	*janr	tur	kompozitsiya
Sovuq ranglar qatorini toping	* ko'k, qora, oq	qizil, sariq, ko'q	sariq, oq, siyohrang
Rangtasvir xarakteriga ko'ra qanday turlarga bo'linadi?	* dastgohli va mahobatli	miniatyura va portret	mahobatli va mo''jaz
Tasviriy san'atda chegaralangan mavzuni o'zi ichiga olgan atama bu	* janr	tur	kompozitsiya
..... oq nurdan spektr ranglarining tarqalishini topodi, spektrdagi etti rangni aniqladi.	* Nyuton	Gyote	Galiley

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan	

sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Ma'lum ranglar gammasida gips rozetka bilan qo'yilgan natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

12-mavzu	Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan)
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan) mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan) rangtasvirini bajarish ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" rangtasvirini bajarish haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" rangtasvirini bajarish haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash. "San'at atributlari" (gipsli bosh namunasi bilan) haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

O'quv natyurmort qo'yilmasini tuzishda quyidagi qonun-qoidalarga rioya qilish kerak. Har bir o'quv natyurmortning mazmuni rangtasvir dasturida ko'rsatilganidek aniq maqsad va vazifaga ega bo'lishi kerak. Talabalar natura qo'yilmasini tasvirlash jarayonida aynan qanday nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirishlarini tasavvur eta olishimiz kerak. O'quv vazifalaridan tashqari, natyurmort estetik talablarga ham javob berishi kerak: buyum va narsalar aynan mavzuga oid tanlanishi, mazmun jihatdan ma'noli va ta'sirchan bo'lishi va ma'lum g'oyani ilgari surishi kerak. O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlashtiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida bir oz bo'lsada, shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Amaliyotdan ma'lumki, ko'pchilik yoshlar maishiy buyumlardan iborat natyurmort chizayotganda "umumiylikdan xususiylikka, katta hajmdan kichik hajmga" usulida ishlashga amal qilmaydilar. Ular, katta shaklning umumiy xarakterini aniqlab olmay, mayda ikir-chikirlarni chizishga kirishib ketadilar. Ularning nazarida go'yo bular suyakning o'xshashligini ochib berishda eng asosiy narsadek tuyuladi. Ular qo'yilmani qanday ko'rsalar shundayligicha passiv ravishda ko'chirib qo'yadilar. Buning asosiy sababi o'quvchilar natyurmort rasmini chizishda olgan bilim va malakalarini umuman unutib qo'yganliklaridadir. Bunday o'quvchilarga rasmdagi o'xshashlik bo'laklarni sanab o'tish bilangina emas, balki nisbatlarni to'g'ri belgilash shakl xarakteri, alohida qismlarning o'zaro bog'liqligi to'g'ri ochib berishda ekanligini tushuntirish kerak. Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar saralanadi, guruhlashtiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruksiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlar mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz.

Rangtasvir mukammal qalamtasvirga asoslanadi. Shuning uchun rangtasvir jarayoniga o'tishdan oldin natyurmortning qalamtasvir kompozitsiyasini surat tekisligida tasvirlash xususiyatlariga qisqacha to'htalib o'tamiz. Tasvirlovchi narsalar to'plamiga (natyurmort) ma'lum bir ko'rish nuqtasidan qaraydi va u ko'z qarashiga qat'iy ravishda kuzatish perspektivasi qonuniyatining o'zaro bog'liqligi bilan namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, naturadagi narsalar o'zaro yoritilganligi va bir-biriga bog'langan bo'lib, ular oralig'ida reflekslar, yarim soyalar, soyalar va yorug'liklar taqsimoti ma'lum bir tartibda bo'ladi. Natyurmort kompozitsiyasini shunday tuzish kerakki, uni qaysi nuqtadan kuzatganda ham u yaxlit bir butun ko'rinishiga erishmoq zarur. Bu ishning muvaffaqiyatli chiqishi pedagogning shaxsiy badiiy didi va tajribasiga bog'liqdir. Naturaga nisbatan qiziqarli ko'rish nuqtasini tanlab olgach, qog'oz varog'i qanday o'lchamda bo'lishligini aniqlash zarur. Qog'oz varog'ida ifodalanadigan natyurmort qo'yilmasini naturadan to'g'ri aniqlab tasvirlay olish kerak.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Akvarel buyog'ida qanday usulda ishlanadi?	*Suvli,	Qatiq,	Quruq
.....lotincha so'zdan olingan bo'lib, badiiy asarning qurilishi, g'oyasi, xarakteri degan ma'noni bildiradi	* kompozitsiya	komponovka	grafika
Rangtasvir xarakteriga ko'ra qanday turlarga bo'linadi?	* dastgohli va mahobatli	miniatyura va portret	mahobatli va mo''jaz
Tasviriy san'atda chegaralangan mavzuni o'zi ichiga olgan atama bu	* janr	tur	kompozitsiya
Arxaik grekcha "Arxeyos" degan so'zdan olingan bo'lib qanday ma'noni anglatadi?	*Kadimgi.	Bulajak	Me'morchilik
Asar yoki tasviriy ishning tuzilishi, tarx, rang echimga nima deyiladi?	*kompozitsiya	kompanovka	konstrukchiya

Asosiy ranglar qaysilar?	*Sariq, qizil, zangori.	Sariq, qizil, jigarrang	Qizil, jigarrang, qora
Binolarning ichki qismi nima deyiladi?	*inter'er	fasad	ekster'er
Bir necha yoki ko'p tasviriy vositalar, texnik imkoniyatlar qo'llab tasvir yaratish nima deyiladi?	*aralash texnika	monumental	plakat
Bir-biridan rang va tus jixatidan keskin ajralib turuvchi bo'yoq xillari qanday nomlanadi?	*Kontrast ranglar.	Axramatik ranglar	Xromatik ranglar

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mevalardan tashkil topgan sodda natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

13-mavzu	Interyer ko'rinishini tasvirlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 10 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interyer ko'rinishini tasvirlash. Interyer mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Interyer ko'rinishini tasvirlashning ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Interyer ko'rinishini tasvirlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Interyer ko'rinishini tasvirlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar,

	slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

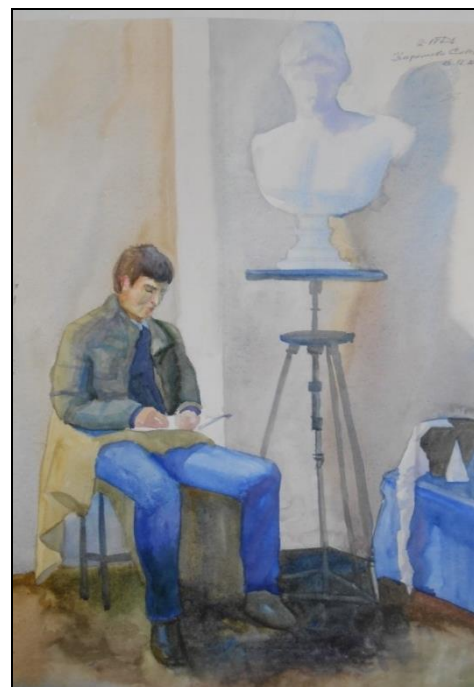
Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Interyer ko'rishini tasvirlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Interyer ko'rishini tasvirlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda interyer qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Interyer ko'rishini tasvirlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Interer mavzusi orqali talabalarga imorat intereri loyahasini yaratishda bilim va ko'nikma tashkil qiladi. Intererini naturaga qarab ishlashning ahamiyati katta. Talaba intererini chizish orqali ko'proq intererga xos bo'lgan xususiyatlarni o'rganadi. Uning perspektivasini chizishda turli qonun qoidalardan foydalanishga undaydi. Shuningdek, intererining konstruktiv kompozitsiyasi to'g'ri chizilgandan sung yorug'lik va soyalar ifodasiga o'tiladi. Chunki, perspektiva jihatidan noto'g'ri chizilgan intererini yorug'lik va soyalar bilan to'g'rilab bo'lmaydi. To'g'ri chizilgan interer perspektivasi yorug'lik va soyalar bilan badiiylashtiriladi. Unga reallik taqdim etiladi. Natijada interer tasviri realistik ifodasini topadi.

Talabalar fantaziyasini, fazoviy intererini yaratishga o'rgatadi. Kelajak interer tasvirini yaratish talabadan ko'p bilim talab qiladi. Talaba oldingi naturadan chizgan interer tasvirlaridan ortirgan tajriba va ko'nikmalarga tayanishga majbur bo'ladi. Hammamizga malumki interer asosan 4 devor, shift va pol orasidagi fazoviy muhitni tashkil qiladi. Kelajak intereri yaratishda mavjud fazoviy muhit kompozitsiyasini tubdan o'zgartirish masalalari ustida mashqlar bajarishga to'g'ri keladi. Mazkur vazifani bajarishda talaba ijodiy yondoshishga majbur bo'ladi. Interer muhitini o'zgartirish uchun turli formadagi devorlardan va shift konstruksiyalaridan foydalanishga majbur bo'ladi. Bu erda ham konstruktiv asos birinchi o'rinda turadi. Konstruktiv asos mustahkam, shinam va boy kompozitsiyaga ega bo'lishiga etibor qaratadi. So'ngi bosqichda to'g'ri topilgan konstruktiv asos badiiylashtiriladi. Unda turli xil bezak turlari, rang va kichik kompozitsion elementlardan foydalaniladi.

Bu o'z navbatida talaba tasavvurini oshirishga, intererni badiiy asar darajasiga ko'tarishga ko'nikma hosil qildiradi.

O'quv jarayonida talabalar gips haykallarni intererga bog'lab chizishga o'tishi avvalgi vazifalarda bajarilgan mavzularni o'z ichiga qamrab oladi. Turli shaklga tegishli bo'lgan qismlarini tasvirlashni amalda chizib o'rganadilar, bu esa talabalarni tasviriy san'atning tarkibiy qismi bo'lgan "Qalamtasvir" fani haqidagi bilim va chizish salohiyatlarini yuqori pog'onada o'stirishga asos bo'ladi.

Odam tanasi tuzilishi o'ta murakkab va ko'p qirralidir. Xar bir odam boshining kalla suyagi tuzilishi va tashqi ko'rinishi, plastikasi o'zining betakror xususiyatlariga ega. Shu bilan birga odam haykali tanasini chizish uning konstruktiv-anatomik asosi bir xilda bo'lgan tuzilish qonuniyatiga asoslanadi. Inson tanaini to'g'ri tasvirlash uchun rasm chizuvchi uning shakli, tana suyagining qismlari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni bilishi xamda tasvirlash jarayonida olgan bilimlarini qo'llay olishi kerak. Ushbu ko'nikmalarni o'zlashtirishi uchun u juda ko'p mashq qilishi zarur. Bunda ular tasvir tuzilishining ayrim qirralarini qayta-qayta takrorlay-dilar. O'quv topshiriqlarini bajarish jarayonida talaba chuqur bilim oladi, malakasini oshiradi. Birgina vazifani bajarish jarayonida bularga egabo'lish mumkin emas. Tananing umumiy shaklini aniqlash, chiziqli-konstruktiv tuzilma xosil qilish va xokazo tamoyillarni o'zlashtirish uchun maxsus mashqlar kerak. Bosh shakli tuzilishi qonuniyatlari va uni tasvirlash qoidalarini o'rganishda talaba, eng avvalo, tasvirlashning dastlabki bosqichida kechadigan taxlil usulini, boshning umumiy shaklini tasvirlashni o'zlashtirib olishi zarur. Garchi akademik rasm chizishda ishning xar bir bosqichi qisqa davom etsada, talaba maxsus mashqlar yordamida xar bir bosqichni puxta o'zlashtirib olishi kerak. Quyida tana shakli tuzilishini taxlil qilish va tasvirlash usulining moxiyatini o'zlashtiradilar va amalda qo'llaydilar.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Interyer” so’zining ma’nosi	*ichki ko’rinish	tashqi ko’rinish	yaxlit ko’rinish
Asosiy ranglar qatorini toping	* ko’k, sariq, qizil	yashil, sariq, ko’k	oq, qora, kulrang
Amir Temur portretini kim ishlagan?	* Malik Nabiyev	Rahim Ahmedov	Ro’zi Choriyev
Kontrast ranglar bu.....	* bir-biridan keskin farqlanuvchi ranglar	bir-biridan unchalik farq qilmaydigan ranglar	bir-biriga yaqin ranglar
.....lotincha so’zdan olingan bo’lib, badiiy asarning qurilishi, g’oyasi, xarakteri degan ma’noni bildiradi	* kompozitsiya	komponovka	grafika
Rangtasvir xarakteriga ko’ra qanday turlarga bo’linadi?	* dastgohli va mahobatli	miniatyura va portret	mahobatli va mo’jiz
Tasviriy san’atda chegaralangan mavzuni o’zi ichiga olgan atama bu	* janr	tur	kompozitsiya
..... oq nurdan spektr ranglarining tarqalishini topodi, spektrdagi etti rangni aniqladi.	* Nyuton	Gyote	Galiley

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G‘.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo‘shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san‘at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste‘dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta‘lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

14-mavzu	Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash
-----------------	--

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 10 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg‘ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlashning ko‘nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o‘rgatadi	

Pedagogik vazifalar: Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Oq fonda mevalardan tuzilgan natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash. Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasidir. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort g'oyaviy san'at maktabi bo'lib, bo'lg'usi ijodkorda tasviriy did va rangtasvir san'atidagi xususiyatni tarbiyalaydi. Ko'rib turgan hayot borliqni, buyumlarni saralab, did bilan natyurmortlashtirish sirlarini o'rgatadi. Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi.

Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur. Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rtaga joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi. Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Syujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo. Shu narsalarni oddiy va jozibador, jarangdor qilib natyurmortligini tashkil etish va tasvirlash zarurdir. Bu estetik did, g'oyaviy fantaziya (tasavvurini), ijodiy ma'noni topa bilish, mualliflik, o'ziga xoslikni talabalardan talab qiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
Asosiy ranglar qatorini toping	* ko’k, sariq, qizil	yashil, sariq, ko’k	oq, qora, kulrang
Amir Temur portretini kim ishlagan?	* Malik Nabiye	Rahim Ahmedov	Ro’zi Choriyev
Kontrast ranglar bu.....	* bir-biridan keskin farqlanuvchi ranglar	bir-biridan unchalik farq qilmaydigan ranglar	bir-biriga yaqin ranglar
.....lotincha so’zdan olingan bo’lib, badiiy asarning qurilishi, g’oyasi, xarakteri degan ma’noni bildiradi	* kompozitsiya	komponovka	grafika
Rangtasvir xarakteriga ko’ra qanday turlarga bo’linadi?	* dastgohli va mahobatli	miniatyura va portret	mahobatli va mo’jiz
Tasviriy san’atda chegaralangan mavzuni o’zi ichiga olgan atama bu	* janr	tur	kompozitsiya
..... oq nurdan spektr ranglarining tarqalishini topodi, spektrdagi etti rangni aniqladi.	* Nyuton	Gyote	Galiley

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

15-mavzu	Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash
----------	--

MASHG'ULOTNING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vahti – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi:	Talabalarga Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort

kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangtasvirda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort tasviriy san'at maktabining asosi desak, mubolag'a bo'lmaydi. Natyurmort (f.r nature morte - o'lik, natura - tabiiy fransuz tilidan so'zma-so'z tarjimasi) - tasviriy san'atda bir maqsadga xizmat qiladigan jonsiz narsalardan kompozitsiya sahnalashtirib tasvirlash janri.

Aslida natyurmort rangtasvir va qalam tasvirni o'zlashtirishning qat'iy qonunlari (konstruktiv va havo perspektivasi) uchun mutanosibligi, hajmi (materialnost) (narsadan ishlanganligi) uchun joylanishi, rang uyg'unligining umumiyliigi, tasvirlanayotgan narsa va o'rtaning o'ziga xos o'zgarishligini tasvirlash uchun estetik xususiyatlari va jozibadorligini aks ettirishdir. Natyurmort

rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasidir. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi. Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur.

Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rtaga joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi.

Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Sujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Qadimgi Sharq” iborasi deb qaysi mintaqa nazarda tutiladi?	*Xitoydan kadimgi Rimgacha bo’lgan mintaqa.	Qadimgi Grek Rim davlatlaridan Sharqda va Janubda joylashgan grafik mintaqa.	Kuldorlik davridagi xamma davlatlar
“Ko’chma ko’rgazmalar birodarligi” ga a’zo bo’lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*“Sayyor rassomlar”	“Ko’chmanchi rassomlar”	“Revolyutsion rassomlar”
“Mona Liza” asari muallifini ko’rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
Asosiy ranglar qatorini toping	* ko’k, sariq, qizil	yashil, sariq, ko’k	oq, qora, kulrang
Amir Temur portretini kim ishlagan?	* Malik Nabiyev	Rahim Ahmedov	Ro’zi Choriyev
Kontrast ranglar bu.....	* bir-biridan keskin farqlanuvchi ranglar	bir-biridan unchalik farq qilmaydigan ranglar	bir-biriga yaqin ranglar
“Monumental” so’zining ma’nosi nima?	*katta o’lchamli	kichik o’lchamli	tashviqot
“Renessans” so’zining ma’nosi	*uyg’onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	

(U) Fikringizni umumlashtiring	
---	--

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy jihozlaridan tashkil topgan sodda natyurmort rasmini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

16-mavzu	Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova

4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova	
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

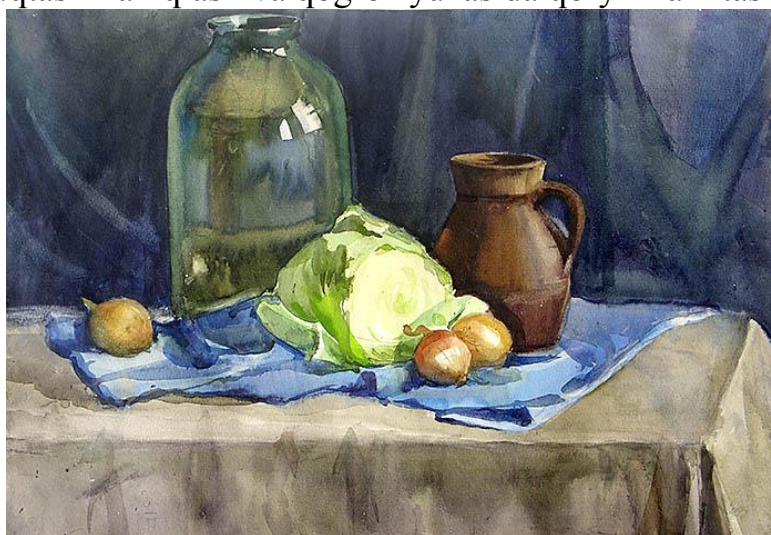
Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasi moybo'yoqda ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N.Tenning "Natyurmort" asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi,

tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi. Natyurmortni xona ichida, ochiq havoda, soyada va quyoshda, tabiiy va sun'iy yorug'likda tasvirlash lozim. Bu esa o'z navbatida o'quv va ijodiy vazifalarni samarali amalga oshirishga puxta zamin yaratadi. Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi. Natyurmortni tuzish mobaynida shakli mayda naqshlar bilan bezatilgan, konstruktsiyasi murakkab narsalardan yiroqda bo'lgan ma'qul. Murakkab buyumlarga burmali issiq rangdagi gazlamani kiritish mumkin. Natyurmort qo'yilmasi haddan tashqari murakkab shaklli va rang jihatdan rang-barang bo'lishi qo'yilmadagi rang munosabatlari mohiya-tini tushunishga qiyinchilik tug'diradi. Shuning uchun oq ranlardagi buyumlardan tashkil topgan natyurmortni maqsad qilib olamiz. Natyurmort qo'yilmasini ufq chizig'iga nisbatan pastda joylashgani ma'qul, chunki buyum va narsalarning ostki qismi (ularning asosi) stol ustida aniq ko'rinib turishi kerak. Agar narsalarning asosi bir chiziq bo'yicha qo'yilsa, stol yuzining gorizont tekisligi ko'rinmay qoladi, bu esa natyurmortni fazoviy echimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Tasvirni qog'oz yuziga to'g'ri joylashtirish bu	* komponovka	perspektika	proportsiya
Kishilar hayotini o'zida aks ettiruvchi tasviriy san'at janri bu	*maishiy	botal	manzara
“Choyga” asarining muallifi	* Zokir Inog'omov	Javlon Umarbekov	Akmal Ikromjonov

Tasviriy san'atda chegaralangan mavzuni o'zi ichiga olgan atama bu	*janr	tur	kompozitsiya
Sovuq ranglar qatorini toping	* ko'k, qora, oq	qizil, sariq, ko'q	sariq, oq, siyohrang
“Qadimgi Sharq” iborasi deb qaysi mintaqada nazarda tutiladi?	*Xitoydan kadimgi Rimgacha bo'lgan mintaqada.	Qadimgi Grek Rim davlatlaridan Sharqda va Janubda joylashgan grafik mintaqada.	Kuldorlik davridagi xamma davlatlar
“Ko'chma ko'rgazmalar birodarligi” ga a'zo bo'lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*“Sayyor rassomlar”	“Ko'chmanchi rassomlar”	“Revolyutsion rassomlar”

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsivasini qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, rang berish.

Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

17-mavzu	Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash (moybo'yoq)
----------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 8 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. <i>1-ilova</i> 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. <i>2-ilova</i> 3. "FSMU" uslubi. <i>3-ilova</i> 4. Adabiyotlar bilan ishlash <i>4-ilova</i>
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan	

tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona [3.3.]
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Iliq tuslanishga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni cheklangan ranglarda ishlash (moybo'yoq) (1-ilova)

Iliq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N. Tenning «Natyurmort» asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi, tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi. O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar

saralanadi, guruhlashtiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmort tuzish vaqtida narsalarni balandligi, ularning surat tekisligida joylashuvi, rang bilan shaklini ham hisobga olish kerak. Narsalar guruhi bir tomonga yig'ilib qolishi noto'g'ri. Yirik buyumlar qisman bo'lsada boshqa buyum bilan biroz to'silgan bo'lishi mumkin. Qo'yilmadagi narsalar shunday joylashishi kerakki, ularni bir qarashda har birini yaqqol ko'rish mumkin bo'lsin. Natura qo'yilmasidagi narsalarning ranglari ma'lum darajada bir-biriga yaqin va monand bo'lishi kerak.

Natyurmortni tasvirlash jarayonida to'plamdagi barcha narsalar, ularning o'zaro joylashuvi, soya-yorug' va tus munosabatlarini obrazli ko'rinishiga bo'sundiriladi va idrok qilinadi. Natyurmort kompozitsiyasini shunday tuzish kerakki, uni qaysi nuqtadan kuzatganda ham u yaxlit bir butun ko'rinishiga erishmoq zarur. Bu ishning muvaffaqiyatli chiqishi pedagogning shaxsiy badiiy didi va tajribasiga bog'liqdir. Naturaga nisbatan qiziqarli ko'rish nuqtasini tanlab olgach, qog'oz varog'i qanday o'lchamda bo'lishligini aniqlash zarur. Qog'oz varog'ida ifodalanadigan natyurmort qo'yilmasini naturadan to'g'ri aniqlab tasvirlay olish kerak. Natyurmort kompozitsiyasini qurilishida dastlab qog'oz yuzasida tasvirlanayotgan narsalarni puxta joylashuvi, qog'oz o'lchamiga nisbatan tasvirning katta-kichikligini aniqlashdan iborat. Har bir natura qo'yilmasi muayyan o'lchamdagi qog'ozni talab qiladi. Tasvirlanayotgan narsalar ma'lum o'lcham tekisligida "tiqilinch" yoxud juda ham kichik joylashib qolmasligi zarur. Haddan tashqari kichik joylashgan tasvirlar qog'oz tekisligida aniq ko'rinmaydi. Tasvirda asosiy e'tiborni o'ziga jalb etuvchi buyum - kompozitsiya markazini, qolganlari esa unga tobe bo'lib hizmat qiladi.

Tasvirda tomoshabinning nazari ana shu markazga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'lchamni aniqlab olgach, asosiy ishni boshlashdan oldin kichik o'lchamdagi qog'oz bo'lagida bo'lajak natura qo'yilmasini xomaki variantlari tayyorlanadi, shundan so'ng, asosiy ishga o'tish maqsadga muvofiqdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Pompeyning so’ngi kuni” asari muallifi kim?	*K.Bryulov	P.Fedotov	I.Ivanov
“Spitamen qo’zg’oloni” asari muallifi kim?	*M.Nabiev	R.Choriev	A.Abdullaev
“Choyga” asarining muallifi	* Zokir Inog’omov	Javlon Umarbekov	Akmal Ikromjonov
Tasviriy san’atda chegaralangan mavzuni o’zi ichiga olgan atama bu	*janr	tur	kompozitsiya
Sovuq ranglar qatorini toping	* ko’k, qora, oq	qizil, sariq, ko’q	sariq, oq, siyohrang
“Grafika” so’zi lotincha nimani anglatadi ?	*yozaman	o’lchayman	yasayman
“Grizayl” so’zining ma’nosi nima?	*kul rang	xavo rang	qizil rang

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019

2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G‘.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san’at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste’dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta’lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli natyurmort rasmini qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, rang berish. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

18-mavzu	Sovuq tuslanishga ega bo‘lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash
-----------------	--

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg‘ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sovuq tuslanishga ega bo‘lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova

4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova	
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangda mavzu asosida natyurmort ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Sovuq tuslanishga ega bo'lgan natyurmort kompozitsivasi ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Sovuq tusda berilgan sodda natyurmortni tasvirlash dastlabki ta'lim bosqichlarida bajarish orqali o'zlashtirish mumkin. Masalan, N. Tenning "Natyurmort" asari misol bo'la oladi. Unda mahoratli bo'yoq surtmasi, kolorit monandligi va shakl plastikasini kuzatish mumkin. Ular orqali rangtasvirning asosiy qonuniyatlarini tez va qulay o'zlashtirish mumkin. Ya'ni, perspektiv va konstruktiv qurilish, shaklning soya-yorug'ligi va rangda tasvirlanishi, tasvirlanayotgan narsalarning fazoviy uzoqlashishdagi holati va materialligi, tus va rang munosabatlari, manzara va interer, inson boshi va qomatini tasvirlashdagi birlik va uyg'unlik hisoblanadi. O'quv natyurmorti ijodiy natyurmortdan vazifasi bilan farqlanadi: o'quv vazifa muvaffaqiyatli echim topishi uchun narsalar

saralanadi, guruhlashtiriladi va shunday yoritiladiki, qo'yilma natijali yakunlanadi. O'quv natyurmortida biroz bo'lsada shartli olinishiga imkon yaratiladi.

Natyurmort kompozitsiyasi ustida odatda narsalardan natura qo'yilmasini tuzmasdan ilgari fikrlar yurgiziladi. O'quv yoki ijodiy vazifalar asosida rassom ongida bo'lajak natura qo'yilmasining xomaki obrazi haqida tasavvur hosil bo'ladi.

Natyurmort tuzish vaqtida narsalarni balandligi, ularning surat tekisligida joylashuvi, rang bilan shaklini ham hisobga olish kerak. Narsalar guruhi bir tomonga yig'ilib qolishi noto'g'ri. Yirik buyumlar qisman bo'lsada boshqa buyum bilan biroz to'silgan bo'lishi mumkin. Qo'yilmadagi narsalar shunday joylashishi kerakki, ularni bir qarashda har birini yaqqol ko'rish mumkin bo'lsin. Natura qo'yilmasidagi narsalarning ranglari ma'lum darajada bir-biriga yaqin va monand bo'lishi kerak.

Natyurmortni tasvirlash jarayonida to'plamdagi barcha narsalar, ularning o'zaro joylashuvi, soya-yorug' va tus munosabatlarini obrazli ko'rinishiga bo'sundiriladi va idrok qilinadi. Natyurmort kompozitsiyasini shunday tuzish kerakki, uni qaysi nuqtadan kuzatganda ham u yaxlit bir butun ko'rinishiga erishmoq zarur. Bu ishning muvaffaqiyatli chiqishi pedagogning shaxsiy badiiy didi va tajribasiga bog'liqdir. Naturaga nisbatan qiziqarli ko'rish nuqtasini tanlab olgach, qog'oz varog'i qanday o'lchamda bo'lishligini aniqlash zarur. Qog'oz varog'ida ifodalanadigan natyurmort qo'yilmasini naturadan to'g'ri aniqlab tasvirlay olish kerak. Natyurmort kompozitsiyasini qurilishida dastlab qog'oz yuzasida tasvirlanayotgan narsalarni puxta joylashuvi, qog'oz o'lchamiga nisbatan tasvirning katta-kichikligini aniqlashdan iborat. Har bir natura qo'yilmasi muayyan o'lchamdagi qog'ozni talab qiladi. Tasvirlanayotgan narsalar ma'lum o'lcham tekisligida "tiqilinch" yoxud juda ham kichik joylashib qolmasligi zarur. Haddan tashqari kichik joylashgan tasvirlar qog'oz tekisligida aniq ko'rinmaydi. Tasvirda asosiy e'tiborni o'ziga jalb etuvchi buyum - kompozitsiya markazini, qolganlari esa unga tobe bo'lib hizmat qiladi.

Tasvirda tomoshabinning nazari ana shu markazga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'lchamni aniqlab olgach, asosiy ishni boshlashdan oldin kichik o'lchamdagi qog'oz bo'lagida bo'lajak natura qo'yilmasini xomaki variantlari tayyorlanadi, shundan so'ng, asosiy ishga o'tish maqsadga muvofiqdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Pompeyning so’ngi kuni” asari muallifi kim?	*K.Bryulov	P.Fedotov	I.Ivanov
“Spitamena qo’zg’oloni” asari muallifi kim?	*M.Nabiev	R.Choriev	A.Abdullaev
«Grafika» so’zi lotincha nimani anglatadi ?	*yozaman	o’lchayman	yasayman
«Grizayl» so’zining ma’nosi nima?	*kul rang	xavo rang	qizil rang

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published

- in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
  6. Victoria Adams. All rights reserved.
  7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo‘llanma TDPU rizografi, 2014
  8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san’at to‘garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
  9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste’dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta’lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli natyurmort rasmini qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash. Rasm ishlashda uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, rang berish. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

19-mavzu	Ranglari bir-biriga yaqin bo‘lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort
-----------------	--

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg‘ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ranglari bir-biriga yaqin bo‘lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort. Natyurmort mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga ranglari bir-biriga yaqin bo‘lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasviri ko‘nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o‘rgatadi	

Pedagogik vazifalar: Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmortning rangtasviri haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

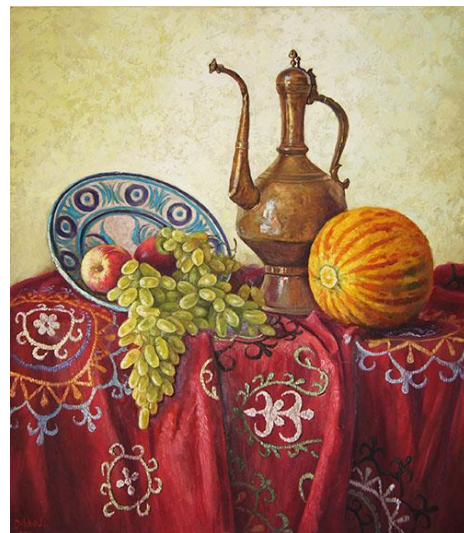
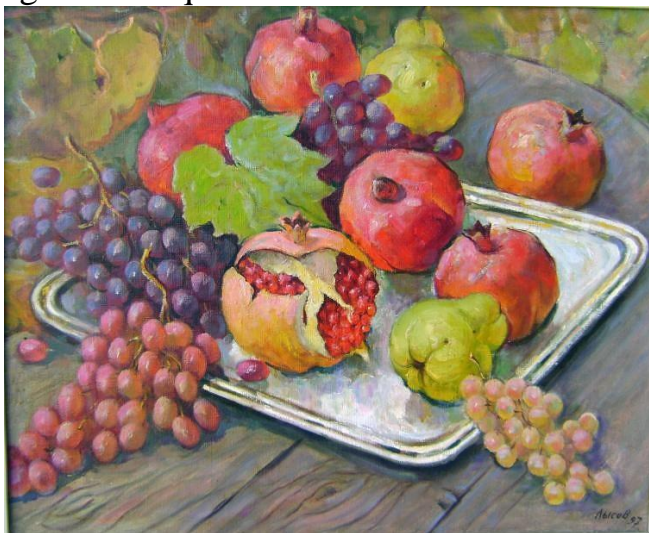
AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasviri masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort rangtasviri masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekkranda natyurmortga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekkranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan natyurmort haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Natyurmortni amaliy tasvirlashning dastlabki bosqichida biroz soddaroq so'ngra esa narsa va buyumlarning bir guruhini tasvirlash kerak. Narsalarning bir guruh yig'ilganini tasvirlash uchun natyurmort kompozitsiyasini to'g'ri tashkil etish muhimdir. U ikki jihat asosida tuziladi: natura qo'yilmasini tashkiliy qismi (narsalarni tanlay bilish va ularni kompozitsion chiroyli joylashtirish) naturaga nisbatan ko'rish nuqtasini aniqlash va qog'oz yuzasida qo'yilmani tasvirlash. Bu o'quv dars jarayonida qo'yilgan narsa, predmet va buyumlar drapirovka, ya'ni material bilan rangda bir-biri bilan bog'langan holda ishlash metodikasi o'rgatiladi. Natyurmort rassomning mohirona ko'rish idrokli ("ko'zning o'tkirligini") ko'rishni to'g'ri qo'yish mahoratini oshiriladi. Natyurmort hamma janrlarning debochasidir. Shuning uchun o'sma mohir rassomlar jiddiy asar yaratishdan oldin boshqa janrlarda: manzara, portret va hokazo natyurmortlarni chizadilar.

Natyurmort g'oyaviy san'at maktabi bo'lib, bo'lg'usi ijodkorda tasviriy did va rangtasvir san'atidagi xususiyatni tarbiyalaydi. Ko'rib turgan hayot borliqni, buyumlarni saralab, did bilan natyurmortlashtirish sirlarini o'rgatadi. Natyurmort orqali haqiqiy dunyoning ko'p qirraligi o'rganiladi. Davrning tarbiyaviy-estetik talablariga mosligi bilan birga natyurmortdagi zamondoshimizning dunyo go'zalligiga qarash tasavuri va ichki dunyosining boyligi, shu bilan birga odamning keng qalbiy his-tug'ulari aks ettiriladi. Uning o'zini ko'rib turgan dunyoga bo'lgan munosabati ham namoyon bo'ladi. Rangtasvirning plastik va koloristik mahorat qirralari yaqqol ko'rinadi. Natyurmortni ko'r - ko'rona mexanik tarzda jonsiz narsalarni ko'chirgandek qog'oz yuzasiga ko'chirib qo'yish kerak emas. Faol mualliflik munosabati bo'lishi kerak, naturaga nisbatan uning o'xshashligi bilan birga undagi o'ziga xos nafisligini g'oyaviy - san'at asari darajasiga olib chiqish zarur. Har bir buyum hayotda o'zining "yashash joyi" va biror bir maqsadda ishlatiladi. Uni boshqacha sharoitdan o'rta joylashtirsa, u boshqa buyumlarning uyg'unligini buzadi. Shuning uchun natyurmortni qo'yganda har bir buyum o'z joyini topishi sahnalashtirilgan to'plangan buyumlar orasida va o'zaro bir-birini to'ldirib, ma'naviy boyitishi va umumiy ko'zlangan g'oyaviy maqsadni aniq ochib berishga xizmat qilishi kerak.

Natyurmort dag'al, qo'pol narsalar yig'indisi bo'lishi kerak emas. Syujetli - tematik yo'nalishli narsalarni saralab tanlab, natyurmort tashkil qilishda uning plastik - rangtasvir echimadagi xulq-atvorini aniqlab beradi, oydinlashtiradi. O'quv-metodik natyurmortlarda hamma natyurmortlarda bo'ladigan majburiyatlar baravariga berilmasligi mumkin va asta-sekinlik bilan beriladi. Masalan: bir natyurmortda qarama-qarshi ranglarning uyg'unligini berish, buyumlarning qo'shnichiligidagi lekin rangtasviri - plastik umumiylik, ma'noning birdamligi yo'qolmasligi kerak. Natyurmort qimmatbaho va juda chiroyli buyum bo'lishi shart emas, aksincha u buyum shakli shamoyili oddiy odamlar ishlatgan bo'lsa, maqsadga muvoviq bo'ladi. U misol uchun samovar, choy idishi, idishlar majmuasi, gullar, tosh oyna, siyohdon, kartoshka, qora non va hokazo. Shu narsalarni oddiy va jozibador, jarangdor qilib natyurmortligini tashkil etish va tasvirlash zarurdir. Bu estetik did, g'oyaviy fantaziya (tasavvurini), ijodiy ma'noni topa bilish, mualliflik, o'ziga xoslikni talabalardan talab qiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Ko’chma ko’rgazmalar birodarligi” ga a’zo bo’lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*« Sayyor rassomlar »	« Ko’chmanchi rassomlar »	« Revolyutsion rassomlar »
“Mona Liza” asari muallifini ko’rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
“Monumental” so’zining ma’nosi nima?	*katta o’lchamli	kichik o’lchamli	tashviqot
“Renessans” so’zining ma’nosi	*uyg’onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri
“Sayyor rassomlar” yulboshchisi va tashkilotchisi kim?	*I.Kramskoy	I.Repin	I.Shishkin
“Uyg’onish davri” degan iborani ilk bor italyan rassomi va san’atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«O’rmonchi» nomini olgan rassomning familiyasi qaysi qatorda to’g’ri ko’rsatilgan?	*Shishkin	Savrasov	Repin

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

20-mavzu	To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl)
----------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	1. To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl). Portret mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda	

ishlash (Grizayl) haqida ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi.	
Pedagogik vazifalar: To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda portretga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) (1-ilova)

Portret (frans. portrait - tasvir) - tasviriy san'at janri; real hayotda mavjud bo'lgan yakka, ikki yoki bir guruh kishilar, rassom tasavvurida paydo bo'lgan xayoliy qiyofalarning tasviri. Rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika, shuningdek, foto san'atining muhim janrlaridan biri. Portret asosida aniq shaxsning qiyofasini abadiylashtirish yotadi. Portretning muhim tomoni tasvirning tasvirlanuvchi (model, asli)ga aynan o'xshashligidir. Ijodkor portret orqali tasvirlanuvchi shaxsning ma'naviy dunyosini, ijtimoiy hayotdagi o'rini, kasbi, jamiyatdagi mavqeyini aks ettiradi va uning shu jihatlari orqali davr xususiyati, siyosiy iqtisodiy ahvol haqida ma'lumot bera oladi. Rassomning kasbiy maho-rati, portret ishlash uchun tanlagan materiallari esa uning yaratgan asarlariga takrorlanmas o'ziga xoslik baxsh etadi. Tarixan portretning xilma-xil tur va ko'rinishlari shakllangan: ishlanish usuli, bajaradigan vazifasi, shakli, mazmuniga ko'ra, dastgoh (kartina, byust, grafika varag'i) va monumental (monu-mental xdykal, freska, mozaika), tan-tanavor parad va intim, xajviy, satirik portret tarzida tasvirlanuvchining faqat

bosh qismi, beligacha, butun bo‘ybasti bilan old va yon tomonidan ishlanishi mumkin. Shuningdek, turli tarixiy davrlarda nishon, tanga, medallar yuzasiga (medal yasash sanati) ishlangan, gemma (gliptika), medalonlarda miniatyura portret keng tarkalgan. Portret janridagi bir asarda ko‘pincha bir necha janrlar qo‘shilishi mumkin. Portretda tasvirlanuvchi sof holda (zaminsiz, ya‘ni atrof muhitni aks ettirmasdan), tinch xrlatda yoki biror faoliyati bilan ma‘lum muxitda ishlanishi mumkin. Shu tu-fayli shartli ravishda portretni portret va portret-kartina (janrli portret)ga ajratiladi. Portretning keng tarkalgan turlaridan biri - avtoportret. Tasvirlanayotgan kishilar soniga ko‘ra, yakka, qo‘shaloq va guruh portretlarga bo‘linadi.

Odam portreti rangtasvirini ishlash eng murakkab vazifalardan hisoblanadi. Chunki kiyim ichida turadigan quyoshda qorayib rang olmagan odam terisi juda nozik rang tuslarida bo‘ladi. Uni tasvirlash rang-tusini o‘xshatib ifodalash ancha qiyindir. Odam gavdasini har xil ko‘rinishlarini turli vaziyatlarda aks ettirish inson tanasi tuzilishi, anatomiyasi, o‘ziga xos shakl-shamoyilini o‘rganishni plastik yechimini topishni taqozo etadi. Shuning uchun chizilayotgan odam keksami, yoshmi gavdasining konstruktiv tuzilishini avvalo qalamsuratini chizib o‘rganilishi kerak. Buning uchun mayda qalam chizmalar, ranglavhalar bajarish, shakl va rang-tus munosabatlarini tahlil qilib o‘rganish lozim. Shundan so‘ng eng maqbul, chiroyli ko‘zga yaxshi tashlanadigan joydan turib tasvirni qog‘ozga tushirish boshlanadi. Unda gavdaning satxda joylashishi kompozitsiya tomonlari puxta o‘ylab chiziladi. Rangda ishlaganda katta shakl, rang uyg‘unligiga ham alohida e‘tibor bilan qaralishi, mutanosiblik barcha narsada o‘z aksini topishi kerak. Ular

esa gavdaning har bir bo'lagi rangi, soya yorug'ligida namoyon etiladi.

Odam gavdasi uning soya va yorug' joylarini yaxlit qilib ham tus, ham rang jihatidan ishlab chiqishdan boshlanib, hajmni ko'rsatishga yordam beruvchi unsurlar yarimsoya va aks shu'lalarni belgilash bilan davom ettiriladi, bunda rang kalloriti ham muvofik tarzda ko'rsatiladi. Ayniqsa gavdaning qorin va bel qismlari rang jihatidan juda murakkab, nozik tovlanishli tuslarga egaligi bilan ajralib turadi. Ularni “nyuans”lar yordamida ishlash mumkin. Bunda ham tus, ham rang o'zgarishlarning salgina farqi ham hisobga olinadi. Odam tanasi agar kiyim bilantavirlanayotgan bo'lsa, kiyim tana qismlari shakliga monand burmalar xosil qilib turishi hisobga olib ishlanadi. Aks holda uning tagidagi badan sezilmaydi va tana plastikasi buzilib ko'rinadi. Buning uchun avvaldan matolarning kandy burmalanib turishi, natyurmortlar ishlash jarayonlarida ham yaxshi o'zlashtirib olingani qo'l keladi.

Gavda tasvirini bajarganda odamning bosh va yuz qismlari bo'yin va boshqa a'zolar bilan birgalikda uzviylikda tasvirlanadi. Shu tomoniga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ularni plastik va qurilish jihatida bog'lab ifoda etish ancha murakkab bo'lib, sa'y-harakatlar talab qiladigan mashg'ulotdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Ko'chma ko'rgazmalar birodarligi” ga a'zo bo'lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	* “Sayyor rassomlar”	“Ko'chmanchi rassomlar”	“Revolyutsion rassomlar”
“Mona Liza” asari muallifini ko'rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
“Monumental” so'zining ma'nosi nima?	*katta o'lchamli	kichik o'lchamli	tashviqot
“Sayyor rassomlar” yulboshchisi va tashkilotchisi kim?	*I.Kramskoy	I.Repin	I.Shishkin
Portretchi rassomni aniqlang	*M.Nabiyev	O'.Tansiqboyev	A.Ikromjonov

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. “Rangtasvir” (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, “Sharq”, 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. “Iste'dod” Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz

11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash. Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

21-mavzu	Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash. Portret mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash haqida ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

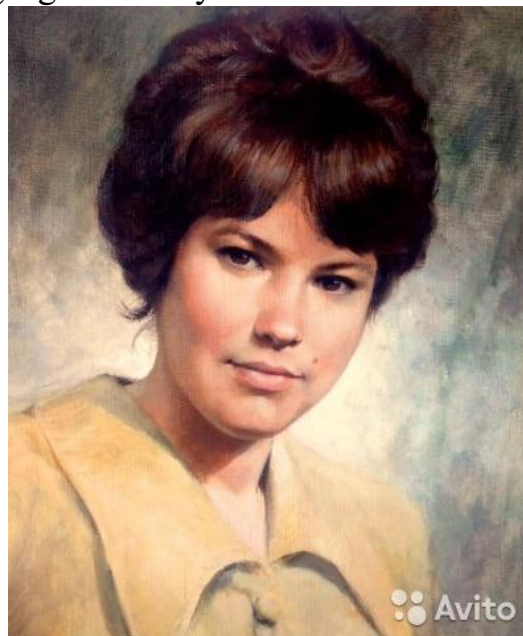
AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr

1-bosqich Kirish	1. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda portretga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3.Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3.Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash (1-ilova)

Odam portreti rangtasvirini ishlash eng murakkab vazifalardan hisoblanadi. Chunki kiyim ichida turadigan quyoshda qorayib rang olmagan odam terisi juda nozik rang tuslarida bo'ladi. Uni tasvirlash rang-tusini o'xshatib ifodalash ancha qiyindir. Odam gavdasini har xil ko'rinishlarini turli vaziyatlarda aks ettirish inson tanasi tuzilishi, anatomiyasi, o'ziga xos shakl-shamoyilini o'rganishni plastik yechimini topishni taqozo etadi. Shuning uchun chizilayotgan odam keksami, yoshmi gavdasining konstruktiv tuzilishini avvalo qalamsuratini chizib o'rganilishi kerak. Buning uchun mayda qalam chizmalar, ranglavhalar bajarish, shakl va rang-tus munosabatlarini tahlil qilib o'rganish lozim. Shundan so'ng eng maqbul, chiroyli ko'zga yaxshi tashlanadigan joydan turib tasvirni qog'ozga tushirish boshlanadi. Unda gavdaning satxda joylashishi kompozitsiya tomonlari puxta o'ylab chiziladi. Rangda ishlaganda katta shakl, rang uyg'unligiga ham alohida e'tibor bilan qaralishi, mutanosiblik barcha narsada o'z aksini topishi kerak. Ular esa gavdaning har bir bo'lagi rangi, soya yorug'ligida namoyon etiladi.

Odam gavdasi uning soya va yorug' joylarini yaxlit qilib ham tus, ham rang jihatidan ishlab chiqishdan boshlanib, hajmni ko'rsatishga yordam beruvchi unsurlar yarimsoya va aks shu'lalarni belgilash bilan davom ettiriladi, bunda rang

kalloriti ham muvofik tarzda ko'rsatiladi. Ayniqsa gavdaning qorin va bel qismlari rang jihatidan juda murakkab, nozik tovlanishli tuslarga egaligi bilan ajralib turadi. Ularni "nyuans"lar yordamida ishlash mumkin. Bunda ham tus, ham rang o'zgarishlarning salgina farqi ham hisobga olinadi. Odam tanasi agar kiyim bilantavirlanayotgan bo'lsa, kiyim tana qismlari shakliga monand burmalar xosil qilib turishi hisobga olib ishlanadi. Aks holda uning tagidagi badan sezilmaydi va tana plastikasi buzilib ko'rinadi. Buning uchun avvaldan matolarning kandy burmalanib turishi, natyurmortlar ishlash jarayonlarida ham yaxshi o'zlashtirib olingani qo'l keladi.

Gavda tasvirini bajarganda odamning bosh va yuz qismlari bo'yin va boshqa a'zolar bilan birgalikda uzviylikda tasvirlanadi. Shu tomoniga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ularni plastik va qurilish jihatida bog'lab ifoda etish ancha murakkab bo'lib, sa'y-harakatlar talab qiladigan mashg'ulotdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Rangtasvir turlari	*Dastgohli va mahobatli	Amaliy va badiiy	Zamonaviy va an'anaviy
Beruniy portreti muallifi kim?	*M.Nabiyev	Ch.Axmarov	L.Ibragimov
"Jonajon o'lka" asari muallifi kim?	A.Nur	*O'.Tansiqboyev	J.Umarbekov
"Ona o'ylari" asari muallifini toping	B.Jalolov	J.Umarbekov	*R.Ahmedov
.....miniatyura san'atini qayta tiklashga katta hissa qo'shgan ustoz hisoblanadi.	*Ch.Axmarov	R.Choriyev	M.Nabiyev

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi.Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	"Rangtasvir" faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	

(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

22-mavzu	Aniq anatoinik tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Aniq anatoinik tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.

	Portret mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Aniq anatoinek tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash haqida ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi.	
Pedagogik vazifalar: Aniq anatoinek tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Aniq anatoinek tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

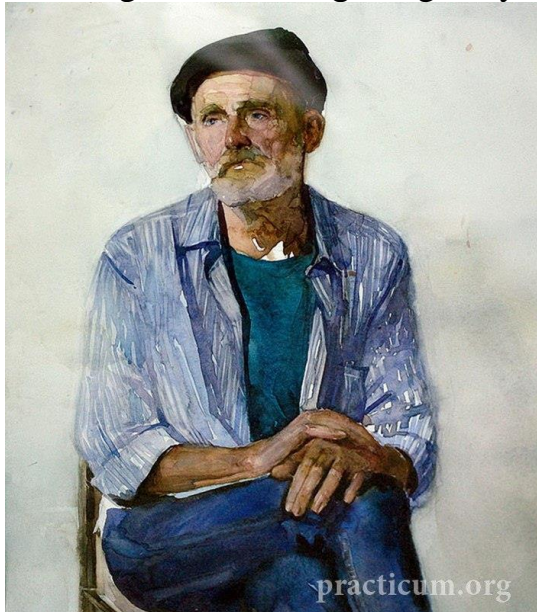
AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	To'q fonda qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl) masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda portretga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Aniq anatoinek tuzilishga ega bo'lgan, xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash (1-ilova)

Odam gavdasini har xil ko'rinishlarini turli vaziyatlarda aks ettirish inson tanasi tuzilishi, anatomiyasi, o'ziga xos shakl-shamoyilini o'rganishni plastik yechimini topishni taqozo etadi. Shuning uchun chizilayotgan odam keksami, yoshmi gavdasining konstruktiv tuzilishini, avvalo qalamda chizib o'rganilishi kerak. Buning uchun mayda qalam chizmalar, ranglavhalar bajarish, shakl va rang-tus munosabatlarini tahlil qilib o'rganish lozim. Shundan so'ng eng maqbul, chiroyli ko'zga yaxshi tashlanadigan joydan turib tasvirni qog'ozga tushirish

boshlanadi. Unda gavdaning satxda joylashishi kompozitsiya tomonlari puxta o'ylab chiziladi. Rangda ishlaganda katta shakl, rang uyg'unligiga ham alohida e'tibor bilan qaralishi, mutanosiblik barcha narsada o'z aksini topishi kerak. Ular esa gavdaning har bir bo'lagi rangi, soya yorug'ligida namoyon etiladi.

Odam gavdasi uning soya va yorug' joylarini yaxlit qilib ham tus, ham rang jihatidan ishlab chiqishdan boshlanib, hajmni ko'rsatishga yordam beruvchi unsurlar yarimsoya va aks shu'lalarni belgilash bilan davom ettiriladi, bunda rang kalloriti ham muvofik tarzda ko'rsatiladi. Ayniqsa gavdaning qorin va bel qismlari rang jihatidan juda murakkab, nozik tovlanishli tuslarga egaligi bilan ajralib turadi. Ularni "nyuans"lar yordamida ishlash mumkin. Bunda ham tus, ham rang o'zgarishlarning salgina farqi ham hisobga olinadi. Odam tanasi agar kiyim bilantasvirlanayotgan bo'lsa, kiyim tana qismlari shakliga monand burmalar xosil qilib turishi hisobga olib ishlanadi. Aks holda uning tagidagi badan sezilmaydi va tana plastikasi buzilib ko'rinadi. Buning uchun avvaldan matolarning kandy burmalanib turishi, natyurmortlar ishlash jarayonlarida ham yaxshi o'zlashtirib olingani qo'l keladi.

Gavda tasvirini bajarganda odamning bosh va yuz qismlari bo'yin va boshqa a'zolar bilan birgalikda uzviylikda tasvirlanadi. Shu tomoniga e'tibor qaralishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ularni plastik va qurilish jihatida bog'lab ifoda etish ancha murakkab bo'lib, sa'y-harakatlar talab qiladigan mashg'ulotdir.

Inson gavdasini rangtasvirini qay yo'sinda, qanday ko'rinishda ishlamang unda albatta qo'l tasvirning o'rni kattadir. Chunki qo'l harakatlari, turish holati orqali gavda, inson tanasi vaziyatlari, harakatli holatlari yaqqol bo'rtib ko'rinadi. Qo'l yaxshi aks ettirilsa tasvir e'tiborli va to'kis ko'rinish kasb etadi.

Kiyimli portretida qo'l tasviri xatto insonning «ikkinchi yuzi» deb ham atalishi bejiz emas. U orqali inson kayfiyati, uning ichki ruhiy kechinmalari ham bo'rtirib ko'rsatilishi mumkin. Shuning uchun qo'lga ikkinchi portret sifatida qarab, huddi inson yuzini qanday e'tibor bilan ishlansa uni ham shunday diqqat bilan tasvirlamoq kerak. Rangtasvir ishlashning nozik tomonlari ko'p. Ulardan biri turli sirtlarni ifodali tasvirlash masalasidir. Chunki natyurmortda ham, odam tasvirini bajarganda ham chizilayotgan narsalarning moddiy ekanligini ko'rsatish muhim hisoblanadi. Buyumlarning tasvirdagi moddiyligi, qanday ashyodan yasalgani yoki tarkib topgani avvalambor uning soya-yorug'ligini aks ettirish vositasida ko'rsatiladi. Turli materiallardan yasalgan buyumlar sirtining o'ziga xos xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanib turadilar. Masalan, tsilindrik shakldagi buyum o'zining soya-yorug'hamda yarimsoya va aks shu'lalarining bir-biriga silliq ko'rinishda o'tishi bilan ajralib turishi bilan xususiyatlidir.

Ular naturaga, asliga har tomonlama o'xshatib, mutanosib qilib olingan bo'lsa shunday sifatga ega bo'ladi. Inson tanasi, boshi, qo'l, oyogi va boshqa a'zolarini tasvirlash paytida ayniqsa kiyim-kechagi, bosh kiyimi va boshqalarni sirti ko'rinishi o'xshab chiqishi uchun ular ham rang, tusi xususiyatlari bilan to'liq aks ettirilishi kerak. Inson tanasini tasvirlash juda murakkab ob'ektdir. Shu sababli u boshqa narsalarga qaraganda alohida mas'uliyat bilan, har-xil texnik imkoniyatlarni qo'llab ishlanadi. Masalan, yuzdagi va badanning boshqa joylari sirtida farqlar bor. Yuz dag'alroq bo'lsa bo'yin va bel qismlari nozik rang tuslarida ko'rinadi, shunga yarasha tasvirlanadi.

Har bir ishni kompozitsiyadan boshlash va uning yechimini topish uchun bir necha qoralama va tezkor rangli etyudini bajarish maqsadga muvofiqdir. Bu tayyorgarchilik yaratilajak odam gavdasi kompozitsiyasini tanlab olishga, nisbatlar

va rang echimlarining to'g'ri topilishiga yordam beradi. Detallarni ishlab chiqqandan so'ng ular umumlashtiriladi, xarakterli joylari belgilanadi va ortiqcha narsalardan voz kechiladi. Bu bosqichda umumiylik, yaxlitlik va uyg'unlik ustida ish olib boriladi. Odam gavdasini ishlashda detallarning qanday ashyodan ekanligini ifoda etish muhim ahamiyatga ega. Ishni tugatgach, umumiy rang yechimi saqlanadimi, xarakter topiladimi, gavdaning shakli o'z aksini topgan-topmaganligi diqqat bilan kuzatiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Biron voqea-xodisani aks ettiruvchi asar nima deb ataladi?	*voqeaband	kompanovka	ijodiy ish
Biror narsaga atrofdagi narsalardan yog'dulanib tushadigan nurning nomi nima?	*refleks	shu'la	klorit
Bo'yoqlarni palitradan tozalab olish yoki ularni qorishtirish uchun foydalaniladigan maxsus kurakchanning nomi nima?	*mastixin	palitra	qoplama
Grafikada nimalardan foydalaniladi?	Qalam, ko'mir, pastel, sangina, suvbuyoq	Qalam, ko'mir, moybuek, suvbuek, tush	Qalam, ko'mir, guash, tush, moybo'yoq
Yoruglik nurlari maxsus prizmadan o'tkazilganda ekranda xosil bo'ladigan ranglar yig'indisi nima deyiladi?	*spektr	kontras	xramatik

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan	

sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tushirish Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

23-mavzu	Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash
-----------------	--

MASHG'ULOTNING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 12 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash. Portret mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova

4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova	
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash haqida ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi.	
Pedagogik vazifalar: Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirida mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda portretga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash (1-ilova)

Odam qomati rangtasvirini ishlash eng murakkab vazifalardan hisoblanadi. Chunki kiyim ichida turadigan quyoshda qorayib rang olmagan odam terisi juda nozik rang tuslarida bo'ladi. Uni tasvirlash rang-tusini o'xshatib ifodalash ancha qiyindir. Odam gavdasini har xil ko'rinishlarini turli vaziyatlarda aks ettirish inson tanasi tuzilishi, anatomiyasi, o'ziga xos shakl-shamoyilini o'rganishni plastik yechimini topishni taqozo etadi. Shuning uchun chizilayotgan odam keksami, yoshmi gavdasining konstruktiv tuzilishini, avvalo qalamda chizib o'rganilishi kerak. Buning uchun mayda qalam chizmalar, ranglavhalar bajarish, shakl va rang-tus munosabatlarini tahlil qilib o'rganish lozim. Shundan so'ng eng maqbul, chiroyli ko'zga yaxshi tashlanadigan joydan turib tasvirni qog'ozga tushirish boshlanadi. Unda gavdaning satxda joylashishi kompozitsiya tomonlari puxta o'ylab chiziladi. Rangda ishlaganda katta shakl, rang uyg'unligiga ham alohida

e'tibor bilan qaralishi, mutanosiblik barcha narsada o'z aksini topishi kerak. Ular esa gavdaning har bir bo'lagi rangi, soya yorug'ligida namoyon etiladi.

Odam gavdasi uning soya va yorug' joylarini yaxlit qilib ham tus, ham rang jihatidan ishlab chiqishdan boshlanib, hajmni ko'rsatishga yordam beruvchi unsurlar yarimsoya va aks shu'lalarni belgilash bilan davom ettiriladi, bunda rang kalloriti ham muvofik tarzda ko'rsatiladi. Ayniqsa gavdaning qorin va bel qismlari rang jihatidan juda murakkab, nozik tovlanishli tushlarga egaligi bilan ajralib turadi. Ularni "nyuans"lar yordamida ishlash mumkin. Bunda ham tus, ham rang o'zgarishlarning salgina farqi ham hisobga olinadi. Odam tanasi agar kiyim bilantavirlanayotgan bo'lsa, kiyim tana qismlari shakliga monand burmalar xosil qilib turishi hisobga olib ishlanadi. Aks holda uning tagidagi badan sezilmaydi va tana plastikasi buzilib ko'rinadi. Buning uchun avvaldan matolarning kandy burmalanib turishi, natyurmortlar ishlash jarayonlarida ham yaxshi o'zlashtirib olingani qo'l keladi. Gavda tasvirini bajarganda odamning bosh va yuz qismlari bo'yin va boshqa a'zolar bilan birgalikda uzviylikda tasvirlanadi. Shu tomoniga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ularni plastik va qurilish jihatida bog'lab ifoda etish ancha murakkab bo'lib, sa'y-harakatlar talab qiladigan mashg'ulotdir. Inson gavdasini rangtasvirini qay yo'sinda, qanday ko'rinishda ishlamang unda albatta qo'l tasvirning o'ni kattadir. Chunki qo'l harakatlari, turish holati orqali gavda, inson tanasi vaziyatlari, harakatli holatlari yaqqol bo'rtib ko'rinadi. Qo'l yaxshi aks ettirilsa tasvir e'tiborli va to'kis ko'rinish kasb etadi.

Kiyimli portretida qo'l tasviri xatto insonning "ikkinchi yuzi" deb ham atalishi bejiz emas. U orqali inson kayfiyati, uning ichki ruhiy kechinmalari ham bo'rttirib ko'rsatilishi mumkin. Shuning uchun qo'lga ikkinchi portret sifatida qarab, huddi inson yuzini qanday e'tibor bilan ishlansa uni ham shunday diqqat bilan tasvirlamoq kerak. Rangtasvir ishlashning nozik tomonlari ko'p. Ulardan biri turli sirtlarni ifodali tasvirlash masalasidir. Chunki natyurmortda ham, odam tasvirini bajarganda ham chizilayotgan narsalarning moddiy ekanligini ko'rsatish muhim hisoblanadi. Buyumlarning tasvirdagi moddiyligi, qanday ashyodan yasalgani yoki tarkib topgani avvalambor uning soya-yorug'ligini aks ettirish vositasida ko'rsatiladi. Turli materiallardan yasalgan buyumlar sirtining o'ziga xos xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanib turadilar. Masalan, tsilindrik shakldagi buyum o'zining soya-yorug'hamda yarimsoya va aks shu'lalarining bir-biriga silliq ko'rinishda o'tishi bilan ajralib turishi bilan xususiyatlidir. Xuddi shunday shakl-shamoyilga ega bulgan shisha idishda esa soya bilan yorug'qismi, yarimsoyalar chegarasi yaxshi sezilmaydi. Uning shaklini fakat yiltirab turgan shu'la (blik) va aks shu'la (refleks)lar bo'rttirib ko'rsatishi mumkin. Metalldan yasalgan buyumlarda ham shunday holatni ko'rishimiz mumkin. Agar narsalarning huddi ana shu xususiyatlarini qalamtasvir yoki rangtasvir yordamida o'xshatib tasvirlasak ularning kanday ashyodan ekanligi (materiali) seziladi. Masalan, metaldan, shishadan, yog'ochdan, gipsdan va hokazo narsalardan tayyorlanganligi tasvirdan bilinib turadi. Narsaning qanday ashyodan ekanligi tasvirning tarxi, rangi, tusining to'q yoki ochligi bilan ham ajralib turadi. Ular naturaga, asliga har tomonlama o'xshatib, mutanosib qilib olingan bo'lsa shunday sifatga ega bo'ladi.

Inson tanasi, boshi, qo'l, oyogi va boshqa a'zolarini tasvirlash paytida ayniqsa kiyim-kechagi, bosh kiyimi va boshqalarni sirti ko'rinishi o'xshab chiqishi uchun ular ham rang, tusi xususiyatlari bilan to'liq aks ettirilishi kerak. Inson

tanasini tasvirlash juda murakkab ob'ektdir. Shu sababli u boshqa narsalarga qaraganda alohida mas'uliyat bilan, har-xil texnik imkoniyatlarni qo'llab ishlanadi. Masalan, yuzdagi va badanning boshqa joylari sirtida farqlar bor. Yuz dag'alroq bo'lsa bo'yin va bel qismlari nozik rang tuslarida ko'rinadi, shunga yarasha tasvirlanadi. Har bir ishni kompozitsiyadan boshlash va uning yechimini topish uchun bir necha qoralama va tezkor rangli etyudini bajarish maqsadga muvofiqdir. Bu tayyorgarchilik yaratilajak odam gavdasi kompozitsiyasini tanlab olishga, nisbatlar va rang echimlarining to'g'ri topilishiga yordam beradi. Detallarni ishlab chiqqandan so'ng ular umumlashtiriladi, xarakterli joylari belgilanadi va ortiqcha narsalardan voz kechiladi. Bu bosqichda umumiylik, yaxlitlik va uyg'unlik ustida ish olib boriladi. Odam gavdasini ishlashda detallarning qanday ashyodan ekanligini ifoda etish muhim ahamiyatga ega.

Ishni tugatgach, umumiy rang yechimi saqlanadimi, xarakter topiladimi, gavdaning shakli o'z aksini topgan-topmaganligi diqqat bilan kuzatiladi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Jang manzaralarini o'zida aks etiruvchi tasviriy san'at janri.	*botal	Portret	Marina
Biron voqea-xodisani aks ettiruvchi asar nima deb ataladi?	*voqeaband	kompanovka	ijodiy ish
Biror narsaga atrofdagi narsalardan yog'dulanib tushadigan nurning nomi nima?	*refleks	shu'la	klorit
Bo'yoqlarni palitradan tozalab olish yoki ularni qorishtirish uchun foydalaniladigan maxsus kurakchanning nomi nima?	*mastixin	palitra	qoplama
Grafikada nimalardan foydalaniladi?	Qalam, ko'mir, pastel, sangina, suvbuyoq	Qalam, ko'mir, moybuek, suvbuek, tush	Qalam, ko'mir, guash, tush, moybo'yoq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
--------------	---

(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulstonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Qiyofachini qog'ozga kompozitsiya jihatidan to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni to'g'ri aniqlash. Perspektiva qonun-qoidalariga amal qilish. Portretni rangda tuslash Vazifani umumlashtirish va yakunlash.

24-mavzu	Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash
-----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 14 soat	talbalar soni 20-27 nafar
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	amaliy
<i>Mashg'ulotining rejasi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash. Portret mavzusi asosida ishlash masalalari. <i>1-ilova</i> 2. Rangtasvirga qo'yiladigan talablar. <i>2-ilova</i> 3. "FSMU" uslubi. <i>3-ilova</i> 4. Adabiyotlar bilan ishlash <i>4-ilova</i>
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash haqida ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash haqida tushuncha beradi. Rangtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash haqida tushunchaga ega bo'ladi. Rangtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Rangtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
<i>O'qitish uslubi va texnikasi</i>	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
<i>O'qitish vositalari</i>	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Guruh bo'lib ishlash.
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
<i>Monitoring va baholash</i>	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

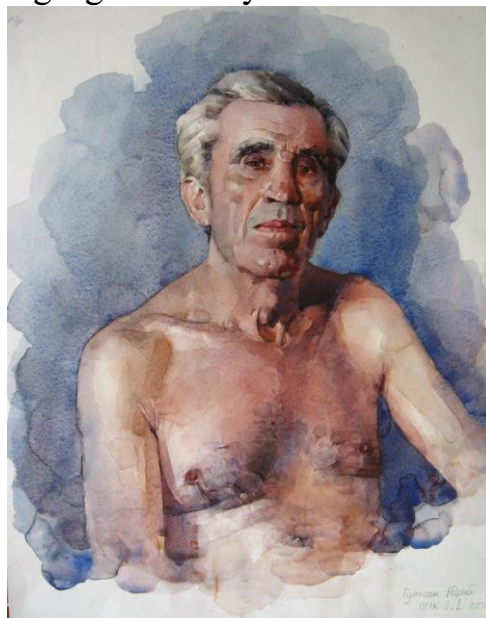
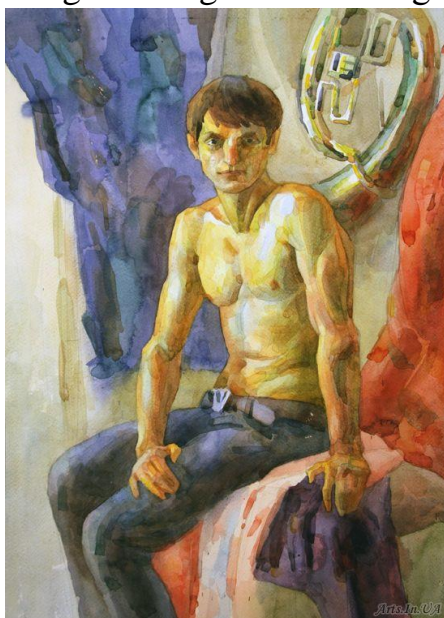
Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. <i>1-ilova</i>	Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda portretga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga rangtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Beligacha yalang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash (1-ilova)

Odami gavdasini har xil ko'rinishlarini turli vaziyatlarda aks ettirish inson tanasi tuzilishi, anatomiyasi, o'ziga xos shakl-shamoyilini o'rganishni plastik

yyechimini topishni taqozo etadi. Shuning uchun chizilayotgan odam keksami, yoshmi gavdasining konstruktiv tuzilishini avvalo qalamsuratini chizib o'rganilishi kerak. Buning uchun mayda qalam chizmalar, ranglavhalar bajarish, shakl va rang-tus munosabatlarini tahlil qilib o'rganish lozim. Shundan so'ng eng maqbul, chiroyli ko'zga yaxshi tashlanadigan joydan turib tasvirni qog'ozga tushirish boshlanadi. Unda gavdaning satxda joylashishi kompozitsiya tomonlari puxta o'ylab chiziladi. Rangda ishlaganda katta shakl, rang uyg'unligiga ham alohida e'tibor bilan qaralishi, mutanosiblik barcha narsada o'z aksini topishi kerak. Ular esa gavdaning har bir bo'lagi rangi, soya yorug'ligida namoyon etiladi.

Odam gavdasi uning soya va yorug' joylarini yaxlit qilib ham tus, ham rang jihatidan ishlab chiqishdan boshlanib, hajmni ko'rsatishga yordam beruvchi unsurlar yarimsoya va aks shu'lalarni belgilash bilan davom ettiriladi, bunda rang kalloriti ham muvofik tarzda ko'rsatiladi. Ayniqsa gavdaning qorin va bel qismlari rang jihatidan juda murakkab, nozik tovlanishli tuslarga egaligi bilan ajralib turadi. Ularni "nyuans"lar yordamida ishlash mumkin. Bunda ham tus, ham rang o'zgarishlarning salgina farqi ham hisobga olinadi. Odam tanasi agar kiyim bilantasvirlanayotgan bo'lsa, kiyim tana qismlari shakliga monand burmalar xosil qilib turishi hisobga olib ishlanadi. Aks holda uning tagidagi badan sezilmaydi va tana plastikasi buzilib ko'rinadi. Buning uchun avvaldan matolarning kandy burmalanib turishi, natyurmortlar ishlash jarayonlarida ham yaxshi o'zlashtirib olingani qo'l keladi.

Gavda tasvirini bajarganda odamning bosh va yuz qismlari bo'yin va boshqa a'zolar bilan birgalikda uzviylikda tasvirlanadi. Shu tomoniga e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ularni plastik va qurilish jihatida bog'lab ifoda etish ancha murakkab bo'lib, sa'y-harakatlar talab qiladigan mashg'ulotdir.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

K. Behzod qaysi janrda ijod qilgan?	*miniatyura	Botal	haykaltaroshlik
Qadimgi Sharq san'atida	*Texnik	Rangbarangligiga	Kompazitsion

ishlangan asarlarining qaysi tomonlariga e'tibor beriladi.	tomonlariga		echimiga
Qiyofachining yarim gavda qismi nima deb ataladi?	*tors	monumental	gravvyura
Qizil rang qaysi ranglar turkumiga kiradi?	*Iliq	Sovuk	Kontrast
Qora va oq ranglar asosida topiladigan tuslar nima deb ataladi?	* Axramatik ranglar	Kontrast ranglar	Xromatik ranglar
Qora qalam yoki qora bo'yoqda ishlangan bo'yoqlar qanday nomlanadi?	*Grafika	Spektor	Minatyura

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Rangtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. “Poligraf”, T. 2017
3. Abduraxmonov G'.M Kompozitsiya asoslari. “Iqtisod-moliya”, T. 2010

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006 Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
5. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
6. Victoria Adams. All rights reserved.
7. Sulonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma TDPU rizografi, 2014
8. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, "Sharq", 2012
9. S.Abdirasilov, S.Mahkamova. "Iste'dod" Toshkent, TDPU rizografi, 2014

3.Elektron ta'lim resurslari

10. www.tdnu.uz
11. www.ZivoNet.Uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-internet.ped

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Mavzuli kompozitsiya ishlash. Tasvirlash jarayonida alohida narsalarni va ularning qismlarini katta-kichikligini har doim bir-biriga taqqoslab borish zarur. Rang bilan ishlash jarayonida shakllarning xarakteriga aniqlik kiritib borish zarur. Tasvirlash jarayonida ishni boshidan oxirigacha, albatta, metodik ketma-ketlikka rioya qilish muhimdir.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- Mustaqil ish mavzulari bilan tanishish;
- Darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- Tarqatma material bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
- Maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlarini yoki mavzulari ustida ishlash.

Mustaqil ish uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya etiladi:

1. Bir necha uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort ishlash. (Grizayl)
2. Oq fonda oq buyumlardan tashkil topgan natyurmort ishlash.
3. Sovuq fonda natrmort kompozitsiyasini ishlash
4. Issiq tusli buyumlardan tashkil topgan natyurmort kompozitsiyasini ishlash
5. Murakkab bo'lmagan mavzuli natyurmort ishlash
6. Kontrast jismlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
7. Sovuq tusli ranglardan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini ranglavalari ishlash
8. Sovuq ranglardan tashkil topgan natyurmortni guashda ishlash
9. Mavzuli dekorativ natyurmort ishlash
10. Gipsli rozetka ishtirokida murakkab bo'lmagan natyurmort ishlash
11. Yorug'likka qarshi qo'yilgan mavzuli murakkab natyurmort kompozitsiyasini ishlash
12. Interyerda qo'yilgan natyurmort ishlash
13. Milliy so'zana fonida mevalardan tuzilgan natyurmort ishlash
14. Dekorativ natrmort kompozitsiyasini ishlash
15. Turli buyumlardan tuzilgan natyurmort kompozitsiyasini kontrast fonda ishlash
16. Murakkab bo'lmagan natyurmort kompozitsiyasini moybo'yoqda ishlash. (Grizayl)
17. Iliq tusga ega bo'lgan kontrast rangli buyumlardan tuzilgan natyurmortni moybo'yoqda cheklangan ranglarda ishlash
18. Ranglari bir-biriga yaqin bo'lgan buyumlardan tashkil topgan mavzuli natyurmort ishlash
19. "Rassom ustaxonasida" nomli mavzuli kompozitsiya ishlash
20. Qiyofachi portretini bir xil rangda ishlash (Grizayl).
21. Rangli fonda qiyofachi portreti ranglavhasi cheklangan ranglarda ishlash.
22. Xarakterli ayol yoki erkak qiyofachi portretini yelka qismi bilan ishlash.
23. Dekorativ fonda ayol portreti ranglavhasini qo'li bilan ishlash.
24. Beligacha valang'och holda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlash.

GLOSSARIY / GLOSSARY

Atamaning o'zbek tilida nomlanishi	Atamaning ingliz tilida nomlanishi	Atamaning rus tilida nomlanishi	Atamaning ma'nosi
Shtrixlash	Hatching	Shtrixovka	Tasvirda ishlatiladigan chiziqlar birdamligi yoki bir-biri ustiga yotkizilgan nuqtalar yoki chizmaga tus berishga ishlatiladigan chiziqlar yig'indisi.
Sous	Sauce	Sous	Rasm chizishga mo'ljallangan yumshoq material bo'lib, tarkibi loy, bo'r, elim va rangli kukunlardan iborat. Ular qora, och qoramtir va oq ranglarda bo'ladi.
Kapitel	Capital	Kapitel	(lotincha <i>caput</i>) - ustun yoki, plyastrni bog'lovchi qism. Kapitel ustundan bo'rtib chiqib, ustunga o'zgacha ko'rk beradi.
Sangina	Sangin	Sangina	(fr. <i>sanguine</i> , lotincha - <i>sanguis</i>) — rasm chizishga mo'ljallangan qalamcha shaklidagi yumshoq material bo'lib, tarkibi kaolina va temir oksidlaridan iborat.
Tushuvchi soya	Drop shadow	Padayuhaya ten	Yorug'lik manbai bilan bir xil yo'nalishda joylashgan boshqa buyumning nur manbaidan yashirin tomoni maydoni.
Qarash nuqtasi	Observation point	Tochka obzora	Rasm chizuvchining joylashgan o'rni yoki kuzatish nuqtasi
Qarash burchagi	Vision angle	Ugol obzora	Jismning chekka nuqtalariga qarab kuzatuvchidan chiqayotgan nurlar yo'nalishi.
O'z soyasi	Own shadow	Sobstvennaya ten	Predmetning bir tarafi yorug'likda, boshqa tomoni soyada joylashganidagi paydo bo'ladigan soya.
Yorug' -soya	Sheckered light and shade	Svetoten	Biron-bir buyumning soya-yorug'ini aniqlashdagi grafik munosabat.
Ekorshe	Ekorshe	Ekorshe	(frants. <i>Écorché</i> – “shilip olingan” <i>écorce</i> – “jild”) – o'quv jumla, odamning muskullari yuzaga chiqarilgan terisiz qomati
Tuslash	Stump	Rastushovka	Tasvirning aniq bir qismini soya-yorug'ini ko'rsatib berish uchun qo'llaniladigan uslub
Portret	Portrait	Portret	(frants. <i>Portrait</i> - tasvir) – tasviriy san'at janri, bir va undan ortiq odam tasviri

Natyurmort	Still life	Natyurmort	(frantsuzchadan «natyurmort» so'zi "o'lik narsa" degan ma'noni anglatadi). Bu tasviriy san'at janridir. Bu janr asarlarida asosan insonni o'rap turgan buyumlar aksini topadi – ko'zalar, vazalar, oziq-ovqat mahsulotlari, gullar va boshqa maishiy buyamlar shular jumlasidandir. Ijodiy natyurmort – bu rassomning insonni o'rap turgan buyumlar aksini o'z zamoni va makonidagidek qilip tasvirlashi hisoblanadi.
Homaki nusxa	Etude	Etyud	(frantsuzcha «etude» - o'rganish) – hayotdan ishlangan ish. Ko'pincha etyud mustaqil ma'no kasb etadi. Ba'zida u chizuvchining professional malakasini oshirishi bilan bir qatorda olamni chuqurroq va haqqoniy o'rganishga xizmat qiladi. Shu bilan birga etyud ishlanadigan asarga ham yordamchi, ham tayyorlovchi material bo'lib ham xizmat qiladi. Etyud yordamida rassom asar g'oyasini aniqlaydi va mayda qismlariga ishlov beradi.
Grizayl	Grisaille	Grizayl	(frantsuzchadan <i>Grisaille</i> – <i>gris so'zidan «kul rang»</i> ma'nosini anglatadi) – bu rangtasvir turi hisoblanib, bir yoki ikki rangda ishlanadigan, ko'pincha jigarrang yoki kul ranglarda tasvirlanadi hamda bu arxitektura va haykaltaroshlik elementlarini qog'ozga tushirish texnikasi hisoblanadi. Grizaylda buyumning faqat tusi hisobga olinib, rangini esa ahamiyati yo'q.
Abris	Outline	Abris	Hajmning chiziqli shakli
Rakurs	Foreshortening	Rakurs	Buyum shaklining perspektiv qisqarishi vositasida uning doimiy ko'rinishi o'zgarishi; buyumning tepa yoki pastdan qaralgandagi to'satdan berilgan qisqartmalari.
Nisbatlar	Proportions	Proportsii	Buyumlar qismlarining bir-biriga va asosiga bo'lgan o'lochamlar munosabati
Yarimsoya	Penumbra	Poluten	Hajmli buyumning yuza qismidagi soya-yorug'ning, soya va nurning o'rtasidagi rang birligi
Hajm	Volume	Ob'em	Tasvirning tekislikdagi uch o'lchamli shakli.

Buyum formasi	Shape object	Forma predmeta	Buyum, obekt hamda chiziqlar joylashuvi chegaralarining nisbiy holati
Kompozitsiya (tasviriy san'atda)	Composition (visual arts)	Kompozitsiya (izobrazite-lnom iskuutve)	Bu badiiy shaklni mujassamlashtiradigan, asarga birdamlik va yaxlitlik beruvchi, rassom g'oyasi elementlarini bir-biriga jiplashtiruvchi narsa.
Qoralama	Sketch	Eskiz	Badiiy asar g'oyasini belgilovchi dastlabki chizma.
Peyzaj	Paysage	Peyzaj	(fr. <i>Paysage</i> , <i>pays</i> dan — o'lka, atrof) – tasviriy san'at janri (hamda bu janrning alohida asarlari) bo'lib, tasvirning asosiy buyumi u yoki bu darajada inson tomonidan o'zgartirilgan tabiatdir.
Perspektiva	Perspective	Perspektiva	(fr. <i>perspective</i> , lat. <i>perspicere</i> — <i>orqali ko'rish</i>) – fazoviy ob'ektlarning biron- bir tekislikdagi zoxiriy qisqartirilishiga muvofiq ularning shakli va soya-yorug'ligi o'zgarishini ifoda etuvchi tasvir texnikasi.
Panorama	Panorama	Panorama	Aylana podramnikda ishlanadigan tasmaimon asar.
Mato	Sanvas	Xolst	Rangtasvirda – maxsus ishlov berilgandan so'ng moy bo'yoq yordamida ustiga ishlanadigan qalin zig'ir yoki paxta mato.
Akvarel	Watercolor	Akvarel	(fr. <i>Aquarelle</i> — suvli; ital. <i>acquarello</i>) – rangtasvir ashyosi bo'lib, maxsus suv bo'yoqlaridan foydalanuvchi, suvda erigan holatida yupqa shaffof suspenziya hosil qilish orqali tasvirga engillik, qulaylik va nozik rang o'tish ta'sirini yaratib beradi.
Guash	Gouache	Guash	(fr. <i>Gouache</i> , ital. <i>guazzo</i> suv bo'yog'i, shovullash ma'nolarini anglatadi) – akvarelga qaraganda qalinroq va xira bo'lib, suvda eriydigan elimli bo'yoqlar turiga kiradi.
Rangtasvir	Painting	Jivopis	Tasviriy san'at turi bo'lib, kuzatuvchining ko'rib turgan yoki hayoliy voqelikni qalin yoki egiluvchan yuzaga bo'yoqlar yordamida tasvir tushiriladigan tushunchadir.

Blik	Hotspot	Blik	Tasvirlanayotgan narsadagi eng yorug' shu'la, qism. Ayniqsa hajmli narsalarning bo'rtirib chiqqan qismlarida shu'la yaqqol ko'rinadi.
Badiylik	Artistic	Xudojestvenno'y	San'at asarlarining mezon, o'lchovi.
Interer	Interior	Interer	Bino ichkarisining ko'rinishi bir burchagi, qismi. Interer tasviriy san'atning janri bo'lib binoning ichki ko'rinishlari tasvirlanadi.
Kolorit	Coloring	Kolorit	Badiiy asar mazmunini tushunarli bo'lishida ranglar nisbatidan foydalanish, badiiy asarlardagi ranglarning umumiy tusi, tuzilishi.
Refleks	Reflection	Refleks	narsaning shaxsiy va tushuvchi soyasidagi aks shu'lasi, u tevarak atrofdagi narsalarni ta'siri natijasida sodir bo'ladi.
Fon	Background	Fon	fon, zamin, tag; (ko'm-ko'k osmon fonida, rangli mato fonida) suratlarda eng oxirgi orqa plan rangini bildiruvchi ibora.
Koloristika	Colouristic	Koloristika	rang haqidagi fan bo'lib, ranglar tabiati, asosiy, tarkibiy (tashkil etuvchi) va qo'shimcha ranglar, ranglarning asosiy xarakteristikalar, rang kontrastlari, ranglar aralashuvi, kolorit, ranglar uyg'unligi, ranglar tili va ranglar madaniyati haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Ranglar dunyosi qonunlari ranglar bilan do'stlashish yoki do'stlashmaslikni aniqlab beradi.
Yorqinlik	Light Coloured	Svetlo'y	bu yarqirayotgan (yoki nur sochayotgan) jismning xarakteristikasi bo'lib, qandaydir yo'nalishdagi yorug'lik kuchining yarqirayotgan sirtning shu yo'nalishga perpendikulyar bo'lgan tekislikka tushayotgan proektsiyasining (tasvirining yoki aksining) maydoni nisbatiga teng.

TEST SAVOLLARI

“Akvarel” bo’yoq’ida ishlashda asosan qanday qog’ozlar ishlatiladi?	*Tarshon	vatman	kardon
“Amir Temur”, “Beruniy”, “Bobur” portretlari muallifi kim?	*M.Nabiev	A.Abdullaev	P.Benkov
“Drapirovka” nima?	*Mato	Detal	Buyum
“Qarg’alar uchib keldi” asari muallifi kim?	*Savrasov.	Surikov	Serov
“Qora kofe” nomli natyurmort kimning qalamiga mansub?	*L.Salimjonova	M.To’xtaev	N.Kashina
“Kutmagan edilar” asarining muallifi kim?	*I.Repin	Kramskoy	A.Abdullaev
“Natyurmort” so’zining ma’nosi	*Jonsiz tabiat	Buyumlar	Drapirovka
“Pompeyning so’ngi kuni” asari muallifi kim?	*K.Bryulov	P.Fedotov	I.Ivanov
“Spitamen qo’zg’oloni” asari muallifi kim?	*M.Nabiev	R.Choriev	A.Abdullaev
«Grafika» so’zi lotincha nimani anglatadi ?	*yozaman	o’lchayman	yasayman
«Grizayl» so’zining ma’nosi nima?	*kul rang	xavo rang	qizil rang
«Qabr ustida», «Mangu sukunat», «Oltin kuz» kabi asarlar muallifi kim?	*I.Levitan	I.Shishkin	A.Savrasov
«Qadimgi Shark» iborasi deb qaysi mintaqada nazarda tutiladi?	*Xitoydan kadimgi Rimgacha bo’lgan mintaqada.	Qadimgi Grek Rim davlatlaridan Sharkda va Janubda joylashgan grafik mintaqada.	Kuldorlik davridagi xamma davlatlar
«Ko’chma ko’rgazmalar birodarligi» ga a’zo bo’lgan va unda ijod etgan rassomlar qanday nom olgan?	*« Sayyor rassomlar »	« Ko’chmanchi rassomlar »	« Revolyutsion rassomlar »
«Mona Liza» asari muallifini ko’rsating?	*Leonardo da Vinchi	Mikelanjelo	A. Dyurer
«Monumental» so’zining ma’nosi nima?	*katta o’lchamli	kichik o’lchamli	tashviqot
«Renessans» so’zining ma’nosi	*uyg’onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri
«Sayer rassomlar» yulboshchisi va tashkilotchisi kim?	*I.Kramskoy	I.Repin	I.Shishkin
«Uyg’onish davri» degan iborani ilk bor italyan rassomi va san’atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«O’rmonchi» nomini olgan rassomning familiyasi qaysi qatorda to’g’ri ko’rsatilgan?	*Shishkin	Savrasov	Repin
XIX asr oxiri XXasr boshlarida Rus Badiiy akademiyasida pedagoglik qilgan rassomning nomi nima?	*P.Chistyakov	Rubin	Shishkin

Avtoportret nima?	*Rassom o'z-o'zini tasvirlashi	Do'stlar portreti	Texnik tasvir
Akademik portret nima?	*o'rganish maqsadida chizilgan portret	ijodiy portret	xayoliy portret
Akvarel buyog'ida qanday usulda ishlanadi?	*Suvli,	Qatiq,	Quruq
Arxaik grekcha «Arxeyos» degan so'zdan olingan bo'lib qanday ma'noni anglatadi?	*Kadimgi.	Bulajak	Me'morchilik
Asar yoki tasviriy ishning tuzilishi, tarx, rang echimga nima deyiladi?	*kompozitsiya	kompanovka	konstrukchiya
Asosiy ranglar qaysilar?	*Sariq, qizil, zangori.	Sariq, qizil, jigarrang	Qizil, jigarrang, qora
Binolarning ichki qismi nima deyiladi?	*inter'er	fasad	ekster'er
Bir necha yoki ko'p tasviriy vositalar, texnik imkoniyatlar qo'llab tasvir yaratish nima deyiladi?	*aralash texnika	monumental	plakat
Bir-biridan rang va tus jixatidan keskin ajralib turuvchi bo'yoq xillari qanday nomlanadi?	*Kontrast ranglar.	Axramatik ranglar	Xromatik ranglar

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Asosiy dabiyyotlar:

1. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. Innovatsiya ziyo, T. 2019
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov Rangtasvir. "Poligraf", T. 2017
3. Abduraxmonov G.M Kompozitsiya asoslari. "Iqtisod-moliya", T. 2010

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelejagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T. "O'zbekiston", 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2016
6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
7. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
8. Aggy Boshoff. Oil-painting Workshop, First American Edition, 2006
Published in the United States by DK Publishing, 375 Hudson Street, New York, 10014
9. Suzanne Brooker Techniques for rendering sky, terrain, trees and water.
10. Victoria Adams. All rights reserved.
11. Sultonov X. "Rangtasvir" (grizaylda ishlash) metodik qo'llanma. TDPU rizografi, 2014
12. S.Abdirasilov, S.Mahkamova, N.Isaxojiyeva Tasviriy san'at to'garagi Toshkent, Sharq, 2012
13. S.Abdirasilov, S.Mahkamova Iste'dod Toshkent, TDPU rizografi, 2014

Elektron ta'lim resurslari

14. www.tdnu.uz
15. www.ZivoNet.Uz
16. www.edu.uz
17. tdpu-internet.ped

ILOVALAR

